

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Vapaaehtoisuus Voimavarana

Ushanga ry:n toiminnan kehittäminen palanneiden vapaaehtoisten pitkän aikavälin kokemusten pohjalta

Raine Riihimäki

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Marraskuu 2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Raine Riihimäki	Sivumäärä 44 ja 4 liitesivua
Työn nimi Vapaaehtoisuus voimavarana: Ushanga ry:n toiminnan kehittäminen palanneiden vapaaehtoisten pitkän aikavälin kokemusten pohjalta	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tero Lämsä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Ushanga ry, Sonja Puolakka/Mia Moilanen	
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä selvitän Ushanga ry:n kautta ulkomaille vapaaehtoispalvelukseen lähteneiden prosessista pitkällä aikavälillä saamia hyötyjä. Tutkimustulosten pohjalta tarkastelen myös Ushangan tavoitteiden toteutumista ja pohdin toiminnan kehittämistä. Painotuksina ovat syrjäytymisen ehkäisy, osallisuus, kehityspsykologia, kansainvälisyys sekä kansainvälinen vapaaehtoistoiminta ja sen yhteiskunnallinen merkitys.</p> <p>Kehittämisen taustalla on myös Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011, johon tutkimus antaa valmiuksia. Sama viitekehys oli käytössä jo Virossa keväällä 2010 toteuttamassani kehittämisprojektissa. Tällä kertaa keskityn kuitenkin tutkimuksellisuuteen. Aineiston olen kerännyt vapaaehtoisille tehdyllä sähköpostikyselyllä, teemahaastatteluilla ja niiden tulosten pohjalta kysymyksiä tarkentavilla puhelinhaastatteluilla. Metodiksi olin valinnut aineistolähtöisyyden, mikä tarkoitti, että hankin ensin perusaineistoa, jonka tulosten perusteella tein tarkentavia kysymyksiä jatkoaineistona käytettäviä puhelinhaastatteluja varten. Opinnäytetyön toteutus alkoi toukokuussa ja tutkimusaineiston keruu tapahtui kesän ja alkusyksyn aikana. Aineiston analysoimiseen olen käyttänyt teemoittelua.</p> <p>Tutkimustuloksista käy ilmi, että monilta osin Ushangan tavoitteet toteutuvat, erityisesti itseluottamuksen kautta. Tutkimusaineiston kvalitatiivisen luonteen ja suppeuden takia se ei kuitenkaan sovellu yleistettäväksi. Ushangan toiminnan kehittämisen kannalta aineisto antaa silti useita suoria ehdotuksia ja viitteitä kehittämistarpeista liittyen esimerkiksi mentor-toimintaan ja markkinointiin. Kehittäminen onnistuu myös vapaaehtoisuuden teemavuoden tavoitteiden pohjalta.</p>	
Asiasanat Aineistolähtöisyys, Vapaaehtoistyö, Kansainvälisyys, Syrjäytyminen, Ushanga ry	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Raine Riihimäki	Number of Pages 44 (+4)
Title Volunteering as a resource	
Supervisor(s) Tero Lämsä	
Subscriber and/or Mentor Ushanga ry, Sonja Puolakka/Mia Moilanen	
Abstract <p>The aim of this thesis is to find out the long-term benefits of the European voluntary service for the volunteers of Ushanga ry. The results are used to find out how the aims of Ushanga are reached and to develop the activities of Ushanga. The emphasized themes are social exclusion and inclusion, developmental psychology, internationality, international voluntary work and its importance for the society.</p> <p>As a basis of developing I also have EYV 2011 - European year of Volunteering 2011 – which was an important part of developing also in my development project in Estonia in spring 2010. This time I have concentrated on research methods. The method used is empiria-based, which in this case includes web-based questionnaire, theme interviews and phone interviews. The questions for the phone interviews are based on the results of questionnaire and theme interviews. The making of this thesis began in May 2010 and the material was collected and analyzed during summer and autumn. With the material I have used the method of theme analysis.</p> <p>The results show that in many ways the aims of Ushanga are reached, especially through self-confidence. Because of the qualitative nature and the conciseness of the material it's not possible to generalize the results. However, thinking about the developing of Ushanga ry, the material includes several straight suggestions and references concerning the developmental needs, mentoring and marketing for example. Developing the actions from the basis of EYV 2011 is also possible.</p>	
Keywords Empiria-based method, Voluntary work, Internationality, Exclusion, Ushanga ry	

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
1. TUTKIMUSONGELMA	6
2. USHANGA RY:N TOIMINTA	7
2.1 Syrjäytymisen ehkäisy	8
2.2 Kansainväliset toimintavalmiudet ja suvaitsevaisuus	10
2.3 Osallisuus	12
2.4 Yksilönkehitys	13
3. VAPAAEHTOISUUS YKSILÖN JA YHTEISKUNNAN KANNALTA	14
3.1 Vapaaehtoisuuden määritelmät	14
3.2 Kansainvälinen vapaaehtoistoiminta	16
3.3 EYV 2011	17
4. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS	18
4.1 Avoin kyselylomake	20
4.2 Teemahaastattelut	23
4.3 Puhelinhaastattelut	25
5. TUTKIMUSTULOKSET	28
5.1 Pohja-aineisto	28
5.2 Jatkoaineisto	31
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	33
6.1 Ushangan tavoitteiden toteutuminen	33
6.2 Ushangan toiminnan kehittäminen	35
6.3 Lopuksi	38
LÄHTEET	41
LIITTEET	44

JOHDANTO

Opinnäytetyössäni selvitän Ushanga ry:n kautta ulkomaille vapaaehtoispalvelukseen lähteneiden prosessista pitkällä aikavälillä saamia hyötyjä. Aineiston olen kerännyt vapaaehtoisille tehdyllä sähköpostikyselyllä, teemahaastatteluilla ja niiden tulosten pohjalta kysymyksiä tarkentavilla puhelinhaastatteluilla. Aineistonkeruussa ja analyysissä olen käyttänyt aineistolähtöistä metodologiaa. Tulosten pohjalta tarkastelen myös Ushangan tavoitteiden toteutumista ja pohdin toiminnan kehittämistä. Taustoitan tutkimusta käsittelemällä Ushangan tavoitteisiin liittyviä termejä, kuten syrjäytymisen ehkäisyä, osallisuutta ja kansainvälisyyttä. Vapaaehtoistoiminnan suhteen painotus on kansainvälisessä vapaaehtoistoiminnassa ja sen yhteiskunnallisessa merkityksessä. Kehittämisen taustalla on myös Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011, johon tutkimus antaa valmiuksia. Myös kehityspsykologiset teoriat ovat aiheen kannalta merkityksellisiä.

Vapaaehtoistoiminnan monet muodot ja merkitys jäävät yhteiskunnassa usein piiloon. Nähdäkseni vapaaehtoistyöllä on kuitenkin olennainen rooli yksilön ja yhteiskunnan tasapainon säilyttäjänä. Lisäksi aihe on minulle läheinen, koska olen aikoinani ollut vapaaehtoispalveluksessa Ushangankin käyttämän Youth in Action-nuorisotoimintaohjelman kautta. Vuoden palvelusjaksoni Romaniassa auttoi minua hahmottamaan tulevaisuuttani ja valitsemaan itselleni sopivan koulutusohjelman. Työ on myös looginen jatko Tallinnassa keväällä 2010 tekemälleni kehittämisprojektille. Tällä kertaa keskityn vapaaehtoisia vastaanottavan organisaation sijasta lähettävän organisaation toimintaan.

Vaikka tutkimustulokset eivät aineiston suppeuden vuoksi ole yleistettävissä, ne antavat paljon viitteitä Ushangan tavoitteiden toteutumisesta ja mahdollisuuksista kehittää toimintaa. Vapaaehtoisten kasvanut itseluottamus on olennainen tekijä myöhemmässä kiinnittymisessä yhteiskuntaan, eikä palvelusjakso yleensä hidasta koulutukseen ja työelämään siirtymistä. Tähän liittyen Ushangan kannattaa panostaa entistä enemmän jälkivalmennukseen ja mentor-toimintaan. Myös toiminnan arvon ja merkityksen korostaminen vapaaehtoistoiminnan teemavuoden hengessä on suositeltavaa. Samalla voidaan kehittää toiminnan markkinointia.

1. TUTKIMUSONGELMA

Tässä opinnäytetyössä on siis tarkoitus selvittää vapaaehtoispalveluksen vaikutuksia Ushanga ry:n kautta vapaaehtoispalvelukseen lähteneiden myöhempään elämään ja tätä kautta tutkia Ushangan tavoitteiden täyttymistä pitkällä aikavälillä. Tutkimuksen peruskysymykseksi muodostuu näin ollen: "Miten Ushangan tavoitteet toiminnan suhteen toteutuvat pitkällä aikavälillä?" Toinen tutkimuksen tavoite on ehdotusten muotoileminen Ushangan toiminnan kehittämiseksi tulosten pohjalta ja Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011 huomioiden.

Mahdollisia toimenpiteitä Ushangan toiminnan kehittämiseksi ehdotan tutkimustulosten analyysin perusteella. Pohdin toiminnan nykyistä tilaa sekä mahdollisuuksia ja tarpeita kehittää toimintaa. Jos kehittäminen voidaan tehdä Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan teemavuoden 2011 suomien mahdollisuuksien puitteissa, suosittelen niiden hyödyntämistä. Lisäksi pohdin teemavuoteen liittyviä erityisiä mahdollisuuksia. Koska kehittämisessä ovat pohjana tulosten lisäksi vapaaehtoisuuden teemavuoden ja Ushangan tavoitteet, joiden toteutumista tarkastellaan, taustoitan myös tavoitteisiin liittyvää terminologiaa.

Ushangan tavoitteisiin kuuluvat syrjäytymisen ehkäisy elämönhallintataitoja lisäämällä sekä ammatilliseen koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyn edistäminen. Näiden tavoitteiden toteutumisesta voidaan saada viitteitä esimerkiksi kohderyhmäläisten elämäntilannetta koskevista perustiedoista. Tarkempiakin kysymyksiä on kuitenkin tehtävä, etenkin Ushangan tavoite vapaaehtoisten kansainvälisten toimintavalmiuksien ja suvaitsevaisuuden edistämiseksi sekä tukijärjestelmäriippuvuuden vähentämiseksi vaativat tietynlaisen arkaluontoisuutensa vuoksi erityisesti haastattelumuotoa. Tukijärjestelmien suhteen en tosin pidä välttämättömänä asettaa suorita kysymyksiä, sillä tämän tavoitteen toteutumisesta saataneen tarpeeksi viitteitä vastauksissa esiin tulevista seikoista. Vapaaehtoisuuden teemavuoteen liittyen käsittelen vapaaehtoisuuden olemusta ja Eurooppalaista vapaaehtoispalvelusta.

Seuraavissa luvuissa taustoitan tutkimusta käymällä läpi vapaaehtoistoimintaan liittyviä peruskäsitteitä, Ushanga ry:n toimintaa ja tavoitteita sekä tutkimukseen käytettyjä

metodeja ja tutkimusprosessia. Lopuksi esittelen tulokset ja pohdin toiminnan kehittämistä niiden pohjalta.

2. USHANGA RY:N TOIMINTA

Ushanga ry on Jyväskylässä toimiva, lyhytkestoiisiin vapaaehtoispalvelusjaksoihin ulkomailta erikoistunut lähettävä organisaatio, joka keskittyy Euroopan Unionin Youth in Action – nuorisotoimintaohjelmaan. Ushangan toimintaan kuuluu myös muita Youth in Action-ohjelman alaohjelmia ja esimerkiksi seminaareja ja koulutuksia. Tällä hetkellä Ushangalla on seitsemän rekisteröitynyttä jäsentä ja useita muita toiminnassa mukana olevia henkilöitä. Toiminta perustuu vapaaehtoisuudelle, mutta Jyväskylän kaupungin toiminta-avustuksen turvin voidaan maksaa kolmen puolipäiväisen koordinaattorin palkka. Yhdistyksen toiminnasta vastaa hallitus. (Ushanga ry:n toimintakertomus 2009.)

Ushangan tavoitteina ovat syrjäytymisen ehkäisy elämännhallintataitoja lisäämällä, yhteiskunnallisen toimijuuden ja osallisuuden tukeminen, ammatilliseen koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyn edistäminen, yhteiskunnallisen tukijärjestelmäriippuvuuden vähentäminen ja kansainvälisten toimintavalmiuksien ja suvaitsevaisuuden edistäminen. Näitä tavoitteita toteutetaan Ushangan koordinoimien hankkeiden kautta. Ushangan koordinoimissa hankkeissa toimimalla nuoret voivat saada toimijuuttaan omassa elämässään ja yhteiskunnassa edistäviä sosiaalisia ja kansalaistaitoja, mikä edistää heidän osallisuuttaan. (mt., 2009.)

Ushangan kohderyhmänä ovat 18–30-vuotiaat, haastavassa elämäntilanteessa olevat nuoret. Haasteet voivat olla esimerkiksi sosiaalisia, taloudellisia, koulutuksellisia, terveydellisiä tai kulttuurisia. Toiminnassa on ollut mukana tähän mennessä 67 suomalaista ja 39 ulkomailta tullutta vapaaehtoista. Nyttemmin yhdistys on laajentanut toimintaansa myös yli 60-vuotiaisiin haastavassa elämäntilanteessa oleviin sukupolvien välisen dialogin tukemiseksi. (mt., 2009.) Vapaaehtoispalvelukseen lähetettäessä nuorten tukitoimiin kuuluu esimerkiksi henkilökohtaista tarvekartoitusta ja yhteistä suunnittelua, säännöllisiä mentor-tapaamisia, kieli- ja kulttuurivalmennusta, ohjausta,

neuvontaa ja tukea palvelusaikana sekä hankkeen jälkeiset palautekeskustelut ja oppimiskokemusten reflektointi (Ushanga ry 2010).

Vapaaehtoispalveluksessa olleilla ja muilla vapaaehtoisilla toimijoilla on myös mahdollisuus osallistua Ushangan mentor-toimintaan, johon järjestetään säännöllisesti koulutuksia. Mentorina toimivat henkilöt tukevat vapaaehtoispalvelukseen lähteviä nuoria näiden projekteissa. Mentoreiden toimintaa tuetaan säännöllisillä ohjaustapaamisilla. (Ushanga ry:n toimintakertomus 2009.) Vapaaehtoisten palvelusajan jälkeisiä vaiheita tutkittaessa mentorointi voi olla mielenkiintoinen osa tutkimusta.

Koska lyhytkestoisten EVS -palvelujaksojen järjestäminen on Ushangan tärkein yksittäinen toiminto, keskittyy opinnäytetyö toiminnan kehittämiseen kyseisen toiminnon kannalta. Tutkimusta tehdessäni olen ottanut huomioon Ushangan tavoitteet ja toiveet ja pyrkinyt löytämään kohderyhmän kannalta toimivimmat menetelmät. Seuraavissa alaluvuissa taustoitan Ushangan tavoitteissa mainittuja termejä.

2.1 Syrjäytymisen ehkäisy

Koska Ushangan tavoitteisiin kuuluu syrjäytymisen ehkäisy, on syrjäytyminen terminä syytä taustoittaa. Syrjäytymisen ehkäisy on viime vuosina mieluummin korvattu positiivisemman kuuloisella termillä sosiaalinen vahvistaminen, mutta koska termi on kirjattu Ushangan tavoitteisiin vanhassa muodossaan, käytän sitä tässä tutkimuksessa selkeyden vuoksi.

Syrjäytymisen käsitettä on käytetty 1970-luvulta lähtien ja erityisesti 1990-luvun laman jälkeen. Syrjäytyminen liittyykin etupäässä yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin. Syrjäytymisen käsitteeseen liitetään useita erilaisia sosiaalisia ongelmia, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat, työttömyys, köyhyys, asunnottomuus sekä lasten ja nuorten jääminen vaille riittävää huolenpitoa. (Lämsä 2009, 26, 28–29.) Tähän lisäksi vielä ainakin etniseen taustaan, fyysiseen terveyteen ja liikkumisen esteellisyyteen liittyvät tekijät.

Kun Ushangan tavoitteita katsoo tarkemmin, huomaa että kaikki tavoitteet nivoutuvat tavalla tai toisella syrjäytymisen ehkäisyyn. Jyrkämä (1986) näkee nuorten erityisen syrjäytymisriskin taustalla mm. ikäkauteen liittyvät, lyhyen ajan sisällä tapahtuvat monet elämänmuutokset (Lämsä 2009, 36). Tällä hetkellä erityisesti työttömyys ja opiskelupaikatta jääminen tuntuvat olevan nuorilla syrjäytymisvaaraa aiheuttavia tekijöitä. Syrjäytymistä pyritään nimenomaan ehkäisemään, jotta välttyttäisiin sekä inhimilliseltä että taloudelliselta kannalta kalliilta korjaavalta työltä. Ushangan kohderyhmästä onkin syytä käyttää termiä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret.

Syrjäytymisen ehkäisyn keinoksi mainitaan Ushanga ry:n toimintakertomuksessa (2009) nimenomaan elämönhallintataitojen lisääminen. Termi on väljä ja näin ollen helppokäyttöinen ohjelmajulistuksissa. Yleensä se sisältää ainakin peruskyyt, joilla tulla toimeen yhteiskunnassa, esimerkiksi asioiminen julkisissa palveluissa. Tämä on seikka, joka välttämättä tulee vastaan vapaaehtoispalvelukseen lähtevälle. Monia asioita on hoidettava, mutta ohjaaja neuvoo miten. Näin saadaan hyvää harjoitusta asioiden hoitamiseen yhteiskunnassa. Lisäksi elämönhallintataitoihin voidaan laskea sosiaaliset taidot, joita voi kehittää palveluksessa ollessaan.

Ushangan kaltaiset kolmannen sektorin toimijat ovat yksi mahdollisuus syrjäytymisen ehkäisyyn, esimerkiksi juuri elämönhallintataitojen lisäämisen ja työllistävyytensä johdosta. Esimerkiksi Euroopan Sosiaalirahaston ESR:n tuella on toteutettu hanke, jossa mahdollistettiin pienten toimijoiden työ syrjäytymisen ehkäisemiseksi laittamalla isommat välittäjäorganisaatiot, kuten Allianssi ry hoitamaan byrokratiaa (Aarnio 2003, 11). Tällä hetkellä Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi vaikuttaa hyvältä tavalta tuoda esille vapaaehtoistyön yhteiskunnallista arvoa ja tehokkuutta syrjäytymisen ehkäisyssä.

Toisaalta syrjäytymisen ehkäisy asettaa rajat nuorilta jossain määrin toivottavalle yhteiskuntarakenteiden kyseenalaistamiselle: Epätoivottu käytös on sanktioitu. Yhteiskunnalliset tavoitemallit kuten pysyvä työsuhde, elinikäinen ammatti ja omistusasuminen vievät kohti toivotunlaista aikuisuutta, mikä on alkanut herättää myös vastarintaa. (Raitanen 2001, 188, 202–203.) Viime vuosina mainitut mallit ovat alkaneet näyttää yhä epärealistisemmilta, mikä voi helposti tehdä nuoruudesta entistä epävar-

memman elämänvaiheen. Pohjola (2001, 191) huomauttaakin, että nuoret itse eivät välttämättä ole ongelmallisia, vaan heidän ympäristönsä.

Projektipainottuneessa nuorisotyössä syrjäytymisen ehkäisy on myös jossain määrin tuotteistunut, eikä nuorten osallistuminen välttämättä ole täysin vapaaehtoista vaan työmarkkinasanktioihin perustuvaa (Vehviläinen & Paju 2001, 216, 219). Syrjäytymisen käsitteeseen myös liittyy suomen kielessä muita kieliä vahvemmin - exclusion, utslagning - yksilön oma osuus syrjäytymisessään. Lisäksi on kyseenalaista, voidaanko kokemustasolla puhua syrjäytymisestä, vaikka yhteiskunnallisesti siltä näyttäisikin. (Pohjola 2001, 188–189.) On syytä muistaa, että mahdolliset yhteiskunnalliset taustatekijät eivät sinänsä muuta nuorten toiminnasta omasta mielestään saamiin hyötyjä. Ushangan kohdalla kyse ei myöskään ole sanktioilla varmennetusta toiminnasta, johon syrjäytyviä nuoria painostetaan.

Ushangan erityisen kohderyhmän, haastavassa elämäntilanteessa tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten haasteina mainitaan sosiaaliset, taloudelliset, koulutukselliset, terveydelliset ja kulttuuriset haasteet (Ushangan toimintakertomus 2009). Näiden haasteiden esiintymisen tarkasteleminen vapaaehtoispalveluksessa olleiden joukossa ei nähdäkseni ollut tutkimuksen kannalta merkityksellistä. Sosiaalisen vahvistumisen kartoittaminen ylipäänsä kertoo olennaisen toiminnan hyödyistä. Toiminnan hyötyjen kohdistuminen enemmän tai vähemmän erityisen tuen tarpeessa oleviin tuo toki toiminnalle vielä lisäarvoa, mutta tässä tutkimuksessa tarkastelen tavoitteiden toteutumista sen pohjalta, mitä vapaaehtoiset itse taustastaan ennen ja jälkeen vapaaehtoispalveluksen paljastavat.

2.2 Kansainväliset toimintavalmiudet ja suvaitsevaisuus

Henkilökohtaiset kontaktit ja eri kulttuuritaustaisten ihmisten keskinäinen ymmärtämys ja tämän myötä kasvaminen kansainväliseen vastuuseen ovat tärkeitä vapaaehtoisohjelmien tavoitteita (Maailmanvaihto 2010). Maailmanlaajuiseen vastuuseen kasvattamisen velvollisuus on esiintynyt YK:n asiakirjoissa sen perustamisesta asti ja henkilökohtainen suhde aiheeseen on omiaan lisäämään halua perehtyä asioihin ja tätä kautta toimimaan maailmantilanteen parantamiseksi (Lampinen 2009, 11). Kan-

sainvälisyyskasvatuksen perinne jatkuu siis myös Ushangan tavoitteissa. Ushangan tavoitteiden taustalla ovat olennaisesti myös EVS-ohjelman tavoitteet, joita käsitellen tarkemmin alaluvussa 3.2.

Syrjäytymisen tapaan myös suvaitsevaisuus on käsitteenä hieman vanhentunut ja antaa suvaittajasta kuvan suvaittavaa hieman ylempiarvoisena, mikä Ushangan kohdalla ei varmastikaan ole tarkoitus. Suurpää (2005, 46) näkee suvaitsevaisuuden pitkälti yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta: Vähemmistöjen suvaitsemista tai sietämistä pidetään valtaväestön velvollisuutena. Nykyään suvaitsevaisuuden lähin korvaava termi lienee paljon keskustelua aiheuttava monikulttuurisuus.

Suurpää (2005, 43–45) tuo esille myös suvaitsevaisuus-termin hyvin yleisluontoisen käytön, esimerkkinä peruskoulun opetussuunnitelma. Tällainen sisällöllinen monimuotoisuus tekee termin käytöstä hyvin helppoa ylimalkaisia ohjelmajulistuksia ajatellen. Onkin syytä kysyä, mitä termi Ushangan yhteydessä tarkoittaa. Vapaaehtoisuuspalvelus ulkomailla asettaa vapaaehtoisen - joka toki kotimaassaan saattaa kuulua vähemmistöön - vähemmistöasemaan ja antaa kokemuksen vieraassa kulttuurisessa elämisen haasteista. Tämän myötä henkilön kyky eläytyä esimerkiksi maahanmuuttajan asemaan voi edistää suvaitsevaisuutta. Myös toimiminen kansainvälisessä ympäristössä ja sosiaalisten verkostojen muodostaminen tätä kautta edistää suvaitsevaisuutta erityisesti EU:n näkökulmasta.

Koska Ushangan toimintakertomuksen (2009) mukaisesti yksi kohderyhmän elämäntilanteeseen liittyvistä haasteista on kulttuurinen, on yksi kohderyhmän osaryhmä oletettavasti maahanmuuttajataustaiset nuoret. Kyseessä on ryhmä, johon kansainvälisiä toimintavalmiuksia ja suvaitsevaisuutta ei välttämättä heti yhdistetä, koska maahanmuuttajat usein ovat suvaitsemisen kohteita ja "kansainvälisiä". En kuitenkaan näe mitään syytä olettaa, ettei tässä kohderyhmässä esiintyisi aivan samoja ilmiöitä kuin muussakin väestössä. Hyötyjen suhteen vaikutus voi sen sijaan olla keskimääräistä parempi, jos ajattelee maahanmuuttajien haasteita suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Keinänen ja Mäkeläinen (2009, 184) näkevätkin seuraavassa alaluvussa käsiteltävän aktiivisen kansalaisuuden olennaisena osana maahanmuuttajien kotoutumisprosessia.

2.3 Osallisuus

Ushanga ry:n koordinoimissa hankkeissa toimivat nuoret saavat toimijuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa tukevia sosiaalisia ja kansalaistaitoja. Tämä on tie osallisuuteen: oman äänen kuuluviin ja itsensä näkyväksi saamiseen. (Ushanga ry:n toimintakertomus 2009.) Tämän väitteen todellisuuspohjan selvittämiseksi on syytä tarkastella, mitä osallisuus oikeastaan on.

Osallisuus toteutuu luonnollisesti osallistumisen kautta, joka taas on yksi aktiivisen kansalaisuuden määreistä. Osallistuminen tekee kansalaisuudesta enemmän kuin statuksen: Tällöin ihminen elää mukana yhteiskunnassa sosiaalisten ja yhteiskunnallisten toimintojen kautta. Osallistumisen voi katsoa lähtevän aina ihmisestä itsestään ja toisaalta osallisuus on kokemusperäistä. Osallisuudessa on pohjimmiltaan kyse identiteetistä ja yhteisön jäsenyydestä. (Harju 2005, 68–69.) Vaikka osallistumisen voidaan Harjun mukaan katsoa olevan ihmisestä itsestään kiinni, on kuitenkin tärkeää, että osallistumiselle ja osallisuuden kokemiselle tarjotaan mahdollisuuksia.

Osallisuus ja osallistuminen liittyvät myös aktiiviseen kansalaisuuteen, jonka suhdetta kansalaistoimintaan sivuan myös alaluvussa 3.1. Aktiivinen kansalaisuus liittyy Euroopan Unionissa elinikäisen oppimisen tavoitteisiin, joiden saavuttamiseen virallisen kasvatustajärjestelmän puitteiden ei katsota riittävän. Tämän vuoksi juuri kansalaisjärjestöt ovat hyvin tärkeitä aktiivisen kansalaisuuden edistäjiä. Aktiivisen kansalaisuuden käsite ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan henkilön oma tausta ja näkemykset vaikuttavat sen tulkitsemiseen esimerkiksi yhteiskuntakriittiseksi tai kyseenalaistamattomaksi toiminnaksi. (Fields 2005, 17, 21.) Yhteiskunnallinen tasapaino säilynee parhaiten, kun kansalainen on sekä lojaali yhteisölleen, että valmis puuttumaan sen epäkohtiin (Nivala 2006, 86). Tämän tutkimuksen kontekstissa näen aktiivisen kansalaisuuden ensisijaisesti muuna kuin puoluepolitiikkaan liittyvänä toimintana: sosiaalisena osallisuutena, tavalla tai toisella.

Aktiivinen kansalaisuus liittyy myös keskusteluun kansalaisuuden luonteesta: Onko se esimerkiksi etnisyyteen vai poliittiseen osallisuuteen kytkeytyvää. Yksi vaihtoehto on korostaa aktiivista kansalaisuutta nimenomaan yhteiskunnallisena toimijuutena. (Keinänen ja Mäkeläinen 2009, 184–185.) Tällöin aktiivinen kansalaisuus ei perustu

etniseen taustaan, mikä on hyvä huomata edellisessä kappaleessa käsiteltyä maahanmuuttajataustaisuutta ajatellen. Lisäksi kansalaisuuskasvatus on mennyt koko ajan kohti maailmankansalaisuuden arvoja; Maailmanlaajuiset ongelmat tuntuvat myös kiinnostavan nuoria oman yhteiskunnan asioita enemmän (Nivala 2006, 87).

Fieldsin (2005, 23) mukaan vapaaehtoistoiminta on muuttumassa myös enemmän oman elämäntilanteen ja hyödyn huomioivaksi: Tällöin osallistuminen on lyhytkestoisempaa ja ennestäänkin toimintaan enemmän osallistuvia hyvin koulutettuja suosivaa. Ushangan vapaaehtoisten haastatteluissa tutkin myös toiminnan jatkuvuutta, yhteiskunnallista aktiivisuutta ennen ja jälkeen vapaaehtoispalvelujakson.

2.4 Yksilönkehitys

EVS on suunnattu 18–30-vuotiaille. Tutkimuksen taustaksi on syytä ottaa myös tähän ikäkauteen liittyvät psykologiset teoriat. Yksilönkehitys jaetaan usein erilaisiin kehitysvaiheisiin, jotka ovat vahvasti sidoksissa yksilön kronologiseen ikään ja siihen liittyviin yhteiskunnallisiin elämänvaiheisiin, kuten kouluvalintoihin. Yksi keskeisimmistä teorioista etenkin nuoruusikää tarkasteltaessa on Erik H. Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria, jossa elämänmittainen persoonallisuuden kehittyminen on jaettu kahdeksaan vaiheeseen (Lehtinen & Kuusinen 2001, 19, 28). Näistä vaiheet viisi ja kuusi, nuoruus ja varhaisaikuisuus, liittyvät tämän tutkimuksen kohderyhmään olennaisesti.

Nuoruuden kehitystehtäväksi Eriksonin teoriassa nimetään identiteettiin liittyvän eheyden tunteen saavuttaminen ja elämän suunnan löytäminen. Identiteettikehityksessä painottuvat sosiaaliset tekijät. Eriksonin teoriassa korostuu myös kulttuurinen arvopohjamme: Identiteettikehityksen positiivisena merkinä pidetään kykyä tehdä elämänvalintoja esimerkiksi koulutuksen tai työelämän suhteen. (Lehtinen & Kuusinen 2001, 29, 32.) Erityisesti sosiaalisen paineen merkitystä korostaa omassa kehitystehtäväteoriassaan Robert J. Havighurst. Hänen teoriassaan kehitystehtävinä mainitaan myöhäisnuoruuden osalta emotionaalinen riippumattomuus vanhemmista, pysyvään parisuhteeseen valmistautuminen, uranvalinta sekä yksilöllisten eettisten ja moraalisten uskomusjärjestelmien kehittyminen. Nuoren aikuisen kehitystehtävistä

tutkimuksen kannalta oleellisilta vaikuttavat pysyvämpi työura ja oman aseman vaikiintumiseen liittyvä kansalaisvelvollisuuksien omaksuminen. (Kuusinen 2008, 312–316.)

Eriksonin teoriassa varhaisaikuisuuteen taas liittyy kyky rakastamiseen ja vastuunottamiseen toisista (Lehtinen & Kuusinen 2001, 29). Eriksonin teoriassa tämä ikävaihe sijoitetaan 20–30 ikävuoteen - Havighurstillalla 23–35 ikävuoteen - joka kattaa suurimman osan tämän tutkimuksen kohderyhmästä. On kuitenkin huomattava, että teorioiden rajaukset ovat vain suuntaa-antavia ja kehitysvaiheita tapahtuu myös samanaikaisesti. Turunen (2005, 145) huomauttaakin omassa, edellisiä muistuttavassa jaottelussaan, että nuorisoiän ja varhaisaikuisuuden välillä on liikettä ja siirtymät ovat vähittäisiä ja yksilöllisiä. Yksilönkehitystä ei siis voi yleistää. Ushangan tavoitteiden ja vapaaehtoisten haastattelujen perusteella nuoruuden kehitystehtävät ovat tutkimuksen kannalta olennaisimpia. Eriksonin ja Havighurstin teoriat eivät ole ainoita tapoja tarkastella kehityspsykologiaa, mutta monet myöhemmät teoriat pohjaavat niihin, joten katson niiden olevan tämän tutkimuksen kannalta riittävän kattava ja varsin pätevä psykologinen viitekehys.

3. VAPAAEHTOISUUS YKSILÖN JA YHTEISKUNNAN KANNALTA

Tässä luvussa selvitän, mitä vapaaehtoisuuteen ja sen yhteiskunnalliseen arvoon liittyy. Samalla taustoitan tutkimusongelmaa. Ushanga ry:n vapaaehtoispalvelukseen lähettämien nuorten pitkän aikavälin kokemuksia tutkittaessa on syytä taustoittaa vapaaehtoisuuteen liittyvät käsitteet, toiminnan kansainväliset piirteet - erityisesti Youth in Action-ohjelma - sekä Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011.

3.1 Vapaaehtoisuuden määritelmät

Vapaaehtoisuuteen liittyy termejä, kuten vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoistyö ja vapaaehtoispalvelus. Usein näitä käytetään synonyymeinä, mutta esimerkiksi vapaaehtoistyö käsitteenä saa toisinaan kritiikkiä osakseen. Vapaaehtoistoimintaan liittyy kui-

tenkin usein täysipainoista, palkatonta työtä. (Harju 2003, 118.) Koskiaho (2001, 16) määrittelee vapaaehtoistyön yksilön toimintaa painottavaksi ja vapaaehtoistoiminnan yksilötoiminnan laajempaan organisointina. Ushanga ry:n toiminta kuuluu tältä pohjalta nähdäkseni yhtä paljon kategorioihin vapaaehtoistoiminta ja -työ. Tässä yhteydessä erityistä huomiota on kuitenkin syytä kiinnittää käsitteeseen vapaaehtoispalvelus, josta EU:n Youth in Action -alaohjelmassa on kyse.

Osallisuus eli käytännössä mukanaolon, kuulumisen ja vaikuttamisen tunne on ihmiselle sosiaalisena olentona tärkeää ja tähän vapaaehtoistoiminta antaa hyvät mahdollisuudet. Myös oman identiteetin määrittelyyn, ihmisten kohtaamiseen sekä välittämiseen itsestä ja kanssaihmisistä vapaaehtoistoiminta antaa edellytykset. Nämä kaikki ovat aktiivisen kansalaisuuden tunnusmerkkejä, joten vapaaehtoistoiminta on aktiivisen kansalaisyhteiskunnan tärkeä tuki. (Harju 2005, 68–70.) Mykkänen-Hänninen (2007, 11) taas määrittelee vapaaehtoisuuden hyödyiksi elämänsisällön, merkittävyyden kokemuksen, areenan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja mahdollisuuden auttaa ja kehittyä. Näitä piirteitä on syytä tuoda esille opinnäytetyössä, sillä vapaaehtoistoiminnan arvon tunnustaminen kuuluu vapaaehtoistoiminnan teema-vuoden tavoitteisiin.

Vapaaehtoistoimintaan liittyvät myös käsitteet kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta. Kolmannella sektorilla viitataan yhdistyksiin ja järjestöihin, ensimmäisen ja toisen ollessa markkinat ja valtio. Kansalaisyhteiskunta on yläkäsite, johon yleensä liitetään vapaaehtoistoiminta, kolmas sektori ja sosiaaliset liikkeet, joita ovat esimerkiksi nykyiset globalisaatiota kritisoivat liikkeet. Kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen liittyy myös subsidiariteettiperiaate eli pyrkimys ratkaista ongelmia ensisijaisesti ruohonjuuritasolla. (Koskiaho 2001, 16–17.)

Yhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnasta pitkälti vastaavan kolmannen sektorin suhde herättää välillä poliittista keskustelua. Esimerkiksi väestön ikääntyminen ja alan ammattilaisten työn kuormittuminen ovat herättäneet keskustelua vapaaehtoistoiminnan mahdollisesta roolista tässä yhteydessä. Myös ammatillisen osaamisen ja asiantuntijuuden vaatimukset on kuitenkin tällöin otettava huomioon. (Mykkänen-Hänninen 2007, 17.) Ushangan toiminnassa nähdäkseni korostuu vapaaehtoistoiminnan hyöty vapaaehtoisten kautta yhteiskunnalle. Kansainvälinen vapaaehtoispalvelus ei hyödy-

tä suomalaista yhteiskuntaa aivan suoraan, mutta antamalla valmiuksia ja elämähallintataitoja toimintaan osallistuville nuorille se voi edistää yhteiskunnallista aktiivisuutta ja hyvinvointia. Tämä on piirre, jota haluan opinnäytetyössäni tutkia.

3.2 Kansainvälinen vapaaehtoistoiminta

Tällä hetkellä kansainvälistä vapaaehtoistoimintaa on paljon Euroopan Unionin vuosien 2007–2013 Youth in Action-nuorisotoimintaohjelman kontekstissa. Ohjelman tarkoituksena on tukea nuorten aktiivista kansalaisuutta, eurooppalaista nuorisoalan yhteistyötä ja tiedonkulkua. Suomessa toiminnasta vastaa kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO – Centre for International Mobility. (CIMO 2010.) Ushangan kohdalla osa vapaaehtoisista on ollut vaihdossa aikaisemman, vuosille 2000–2006 laaditun Nuoriso-ohjelman aikana. Sen säännöt ovat kuitenkin pitkälti samat kuin nykyisen ohjelman, joten tutkimuksen kannalta asialla ei ole merkitystä.

Youth in Action-ohjelmaan kuuluu viisi alaohjelmaa, joista yksi on EVS - Eurooppalainen vapaaehtoispalvelus. EVS on tarkoitettu 18–30-vuotiaille nuorille. Alaohjelman tarkoituksena on toimia nuorille oppimisprosessina, johon sisältyy työkokemusta, kielitaitoa, itsenäistymistä ja tulevaisuudensuunnittelua. Vastaanottavilla kansalaisjärjestöillä taas on mahdollisuus kehittää toimintaansa esimerkiksi eurooppalaisen yhteistyön ja kulttuurisen oppimisen kautta. (CIMO 2010.) Toiminnan oppimisprosessiksi ajatteleminen sopii hyvin yhteen Ushangan kohderyhmäänsä kohdistamien aktivoivien tavoitteiden kanssa.

Käytännössä nuorten työnkuva voi olla hyvin moninainen. Teemana voi olla esimerkiksi ympäristö tai muukalaispelko. Tiedän työtehtäviin kuuluneen esimerkiksi virike-toimintaa päiväkodeissa, ohjausta nuorisotiloilla ja osallistumista tapahtumien järjestämiseen. Yleensä vapaaehtoisella on myös mahdollisuus hyödyntää omaa erikoisosaamistaan, mikä koituu myös vastaanottavan organisaation eduksi. Itse pääsin hyödyntämään musiikillista kiinnostustani esimerkiksi nuorisovaihdossa. Nähdäkseni työ on kuitenkin vain pieni osa kokonaisuutta, olennaista on myös kohdemaan kieleen ja kulttuuriin tutustuminen.

Toiminnan vastavuoroisuus on nähdäkseni yksi Eurooppalaisen vapaaehtoispalveluksen erityispiirteistä. Vapaaehtoistoiminnan perinteisissä muodoissakin on vastavuoroisuutta, mutta vapaaehtoisen saamat hyödyt eivät yleensä ole yhtä näkyviä. Nylund ja Yeung (2005, 29–30) mainitsevat kansainvälisen, ylikansallisen vapaaehtoisuuden yhtenä vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden suuntauksista, jossa merkillepantavaa on toiminnan vastavuoroisuus: Ei lähdetä vain auttamaan, vaan saadaan itse esimerkiksi kieli- kulttuuri- ja matkailukokemuksia.

Juuri vastavuoroisuus on mielestäni avainsana, kun puhutaan käsitteestä vapaaehtoispalvelus. Palvelus käsitteenä viittaa yleensä toimintaan, jota tehdään ilman varsinaista palkkaa, mutta johon kuuluu ylläpito ja usein myös muita etuja. Suomessa näkyvin esimerkki lienee miesten ase- ja siviilipalvelus, jotka tosin eivät velvollisuusluontoisuudestaan johtuen ole täysin verrannollisia EVS -palvelukseen. Kansainvälisessä vapaaehtoistyössä toiminnan vastavuoroisuus on olennaista, sillä se mahdollistaa esteettömyyden toimintaan osallistumiselle, etenkin taloudelliselta kannalta. Juuri katetut kustannukset ovat Youth in Action-ohjelman muusta vapaaehtoistyöstä selvimmin erottava tekijä, useimpiin vapaaehtoishjelmiin liittyy esimerkiksi osallistumismaksuja.

3.3 EYV 2011

Erityisen ajankohtaisen aiheen vapaaehtoistyöstä tekee lähestyvä Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi EYV 2011. Teemavuoden tavoitteita ovat toimintaympäristön muokkaaminen toimintaa tukevaksi, toiminnan merkityksen ja laadun parantaminen esimerkiksi osallistumisesta, verkostoitumisesta, yhteistyötä ja liikkuvuutta edistämällä, toiminnan ja siitä saatavien taitojen ja osaamisen tunnustaminen yhteiskunnallisesti sekä vapaaehtoistyön arvon ja merkityksen tunnettavuuden lisääminen (Euroopan Yhteisöjen Komissio 2009, 5). Nämä tavoitteet ovat linjassa Ushangan tavoitteiden kanssa ja parhaimmassa tapauksessa teemavuoden tavoitteiden edistämistä voi olla jopa hyötyä toiminnan tulevan rahoituksen kannalta. Opinnäytetyössäni keskityn erityisesti toiminnan tunnustamiseen ja tunnettavuuden lisäämiseen liittyviin seikkoihin.

Vapaaehtoisuuden teemavuosi on myös mahdollisuus osoittaa vapaaehtoistyön positiiviset vaikutukset kansalaisvaikuttamiseen ja kansalaisten yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen ja sitoutumiseen paikallistasosta aina Euroopan tasoon (Euroopan Unionin Neuvosto 2009, 2). Koska selvitän opinnäytetyössäni vapaaehtoispalveluksen myöhempiä hyötyjä vapaaehtoisille, on oletettavissa, että positiiviset kokemukset ovat myönteisiä myös yhteiskunnan kannalta.

Yksi menetelmä teemavuoden tavoitteiden toteuttamiseksi on juuri tutkimusten tekeminen esimerkiksi teemavuoden valmistelun, tehon, vaikutusten ja seurannan arvioimiseksi ja niiden tulosten levittäminen (Euroopan Unionin Neuvosto 2009, 3, 6). Opinnäytetyöni on luokiteltavissa tällaiseksi menetelmäksi, joten katson sen olevan monin tavoin otollinen tapa edistää teemavuoden tavoitteiden toteutumista.

4. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA TOTEUTUS

Menetelmiksi valitsin aluksi avoimen kyselylomakkeen ja analysoidun aineiston pohjalta rakennettavat haastattelukysymykset. Myöhemmin muutin asetelmaa olosuhteiden pakosta: Lomake ja haastattelut antoivat suuntaa puhelinhaastattelujen teemoille. Metodini olivat joka tapauksessa laadullisia ja pitkälti aineistolähtöisiä. Pidän menetelmää käyttökelpoisena, koska kansainvälisestä vapaaehtoispalveluksesta on saatavilla aiempaa tutkimusta etupäässä kehitysyhteistyön näkökulmasta. EVS -ohjelman lopuksi vapaaehtoiset täyttävät palautelomakkeen, mutta se ei mittaa pitkäaikaisvaikutuksia, eikä palautteista ainakaan Ushangalla ole tehty systemaattista koontia. Näin ollen en voinut rakentaa tutkimusta kokonaan aiemman tiedon pohjalta, mikä viittasi myös tutkimuksen tarpeellisuuteen.

Aluksi ajattelin käyttää Grounded Theory-menetelmää, mutta se osoittautui tavoitteiltaan ja metodeiltaan liian sitovaksi. Grounded theory-menetelmässä tutkimuksen teoria muotoillaan pitkälti tutkittavan aineiston pohjalta (Metsämuuronen 2008, 23). Aineistolähtöisyys on näin ollen olennainen osa myös Grounded theory-menetelmää, joten käytän sitä tässä aineistolähtöisyyden taustoittamiseen. On myös huomattava, että monet muutkin metodit pyrkivät luomaan teorioita kartoittamattomien ilmiöiden

pohjalta (mt., 2008, 25). Aineistolähtöisyys voi näin ollen olla pohjana monille metodeille.

Aineistolähtöisessä menetelmässä on olennaista aineiston esille tuomien tärkeiden seikkojen löytäminen. Tämä onnistuu esimerkiksi vertailemalla aineistosta havaittuja indikaattoreita, joita voivat olla muun muassa tekstikatkelmat, toiminta ja tapahtumat. Yleistämisen kannalta toivottavaa on aineiston saturaatio eli kylläntyminen. Tällöin samat teemat alkavat toistua, eikä uusi aineisto enää tuo merkittävää lisäystä kokonaisuuteen. Jos aineiston pohjalta rakennetaan teoria, haasteena on sen todentaminen. (mt., 2008, 25–28.) Itse en pyri varsinaisen teorian muodostamiseen, vaan keskityn vastaamaan tutkimusongelmaan aineistosta esiin nousevia teemoja ja Ushangan tavoitteita tarkastelemalla. Vapaaehtoispalvelus EVS-ohjelman kontekstissa ja lyhytkestoisena on siinä määrin kartoittamaton ilmiö, että aineistolähtöinen lähestymistapa on mielestäni perusteltu.

Lomakekyselyn tuloksissa aineisto on jo valmiiksi kirjallisessa muodossa, mutta haastattelut on kirjoitettu nauhurilta tietokoneelle. Tämä haastatteluaineiston tekstimuotoon muuttaminen eli litterointi on työlästä, mutta se auttaa tutkijaa ymmärtämään tekstiä ja helpottaa aineiston analyysia (Vilka 2005, 115). Puhelin- ja teema-haastattelut eivät olleet kovin pitkiä, joten katsoin välttämättömäksi litteroida koko aineiston, jotta saisin siitä kaiken irti. Kyselylomake- ja haastatteluaineistojen analysoinnissa olen käyttänyt hyväkseni enimmäkseen teemoittelua.

Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelman kannalta olennaisia teemoja ja vertaillaan niiden esiintymistä. Jotta analyysi ja johtopäätökset olisivat laadukkaita, on myös teoria pidettävä tiiviisti mukana, muutoin tuloksena saattaa olla pelkkä sitaattikokoelma. (Eskola & Suoranta 2001, 174–175.) Pidän sitaatteja kuitenkin monin paikoin tyhjentävämpinä kuin niistä kertomista. Tutkimuksessa olen yrittänyt pitää sitaattien, teorian ja omien pohdintojen määrän mahdollisimman tasapainoisena. On kuitenkin huomattava, että aineistoa käsitellessäni viittaa aiemmissa kappaleissa käsiteltyyn kirjallisuusaineistoon, jolloin en enää uudestaan käytä viittauksia, vaan mainitsen aiheeseen liittyvän alaluvun. Ennen lukua kuusi keskityn myös etupäässä tulosten esittelyyn, en pohdintaan.

Teemoittelua olen tehnyt erityisesti Ushangan tavoitteiden pohjalta, mutta myös aineistosta esille nousevien teemojen mukaan. Näin olen saanut paremman kuvan vapaaehtoisprosessista sekä Ushangan että vapaaehtoisten näkökulmasta, mikä helpottaa aiheeseen syventymistä. Myös oma kokemukseni vapaaehtoistyöstä ja EVS -ohjelmasta on vakavasti otettava vertailukohta.

Tutkimuksen ensimmäinen vaihe oli tiedonkeruu kyselylomakkeella. Tästä oli tarkoitus saada pohja-aineisto syvempiin teemahaastatteluihin. Vastausten vähyyden vuoksi muutin menetelmääni niin, että kyselylomakkeet ja haastattelut yhdessä muodostivat aineistopohjan puhelinhaastatteluille, joissa selviteltiin ensisijaisesti avoimiksi jääneitä seikkoja. Alaluvuissa käyn läpi lomakkeen rakenteen ja siihen liittyvän prosessin, minkä jälkeen käsittelen haastattelua samalla tavalla. Lopuksi käyn läpi vielä puhelinhaastatteluja ja niihin aiemman aineiston pohjalta valikoituneita kysymyksiä. Aineistoa esittelen tarkemmin luvussa viisi.

4.1 Avoin kyselylomake

Ensiksi aloin rakentaa kyselylomaketta (ks. liite 1). Nylund ja Yeung (2005, 22) mainitsevat vapaaehtoistoimintaa koskevien kyselylomakkeiden ongelmaksi tutkijoiden valmiiksi asettamat tärkeysjärjestykset. Omassa tutkimuksessani pyrin välttämään tämän karikon käyttämällä avoimia kysymyksiä, joiden kautta vapaaehtoiset voivat tuoda esille tärkeiksi katsomiaan teemoja. Usein esiintyvien teemojen pohjalta muokasin myös joitakin kysymyksiä haastatteluihin, joiden avulla sain vielä enemmän vapaaehtoisten omia kokemuksia esille. Vehkalahti (2008, 25) muistuttaakin, että vaikka sanalliset vastaukset ovat työläitä käsitellä, niistä on mahdollista saada tietoa, joka muuten jäisi havaitsematta.

Itse pohdin kyselylomakkeiden ongelmaa lähinnä niiden yleisyyden aiheuttaman vastausväsymyksen kautta. Vallin (2007, 111) mukaan sähköpostikyselyt eivät ole ainkaan vielä saavuttaneet kovin suurta suosiota, mutta nuoret ovat usein innokkaimpia vastaamaan niihin. Kyselylomake tulisi aina testata ennen käyttöönottoa, jotta voitaisiin varmistaa sen tuottavan tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. (Vilka 2005, 109). Varsinaista kohderyhmätestausta en tehnyt, mutta käytin lomakkeen pa-

lautekierroksella työn ohjaajalla ja Ushanga ry:llä, joten kysymysten luonnetta oli mietitty melko pitkälle. Mahdollisia väärinymmärryksiä ja virheitä olisi joka tapauksessa mahdotonta täysin ennustaa.

Lomakkeen (ks. Liite 1) kysymyksiä muokatessani pidin mielessä Ushangan, Youth in Action-ohjelman ja vapaaehtoistoiminnan teemavuoden tavoitteet sekä tekemäni johtopäätökset EVS- vapaaehtoispalveluksen luonteesta. Varsinaisen tutkimusongelman kannalta kysymykset 5-7 ovat olennaisimpia. Myös alkupään kysymykset ovat kuitenkin tärkeitä Ushangan toiminnan kehittämistä mietittäessä. Lomaketta rakentaessani otin huomioon erityisesti Ushangan tavoitteet. Näistä tulevat selvimmin esille koulutukseen ja työelämään siirtymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy kysymyksissä kuusi ja seitsemän. Palvelusjakson jälkeistä osallistumista vastaavaan toimintaan selvittävä kysymys seitsemän oli myös otollinen tuomaan esille muita Ushangan tavoitteiden täyttymiseen liittyviä mittareita.

Lomakkeen muotoilussa koetin olla tarkka yksiselitteisyyden suhteen ja tässä melko pitkälti onnistuinkin. Kysymyksen kuusi B-kohta, jossa kysyttiin palvelusjakson pitkän aikavälin vaikutuksia, oli kuitenkin ymmärretty myös jakson aikana pitempään ulkomailla oleillessa koetuksi, eikä jakson jälkeiseen aikaan liittyväksi, kuten olin tarkoittanut. Tässä en ottanut huomioon, että vaikka kyse on pääasiassa lyhytkestoisista EVS-palvelujaksoista, on joukossa myös melko pitkiä palvelusaikoja. Muutoin lomake tuotti odotetunkaltaista aineistoa, joskin vähemmän kuin olin toivonut.

Opinnäytetyön aineiston kerääminen alkoi heti, kun kyselylomake vastasi sekä tilaajan että ammattikorkeakoulun vaatimuksia. Tilaajan toiveiden mukaan aineistoa kerättiin etupäässä laadullisin metodein: Se antaa Ushangalle olennaista tietoa. Kysely lähetettiin sähköpostitse entisille Ushangan lähettämille vapaaehtoisille, joiden yhteystiedot Ushangalla oli ja joilta saatiin kyselyn tekemiseen lupa. Sähköpostilistaa katsellessani huomasin, että moni viestin saajista oli mahdollisesti maahanmuuttajataustainen. Otin huomioon mahdolliset kieliongelmat tekemällä kyselystä liitteeksi myös englanninkielisen version (ks. liite 2). En kuitenkaan erityisesti mainostanut sitä, jotta mahdollisimman moni vastaisi yhdellä kielellä, jolloin aineiston koodaaminen olisi helpompaa. En kuitenkaan pidä erikielisiä vastauksia suurena ongelmana tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Ne pikemminkin tukevat itseilmaisua vastauksissa.

Ainoastaan kysymystenasettelussa eri kielillä voisi olla pieniä eroja, mutta nähdäkseeni ne eivät ole kovin merkityksellisiä.

Verkkolomakkeen etuna on valmiiksi tallennettuna ja usein jopa koodattuna oleva aineisto, haittana taas tavoitettavuusongelma tietokoneen tai verkkoyhteyden käytettävyyden ja verkkovastaamisen luontevuuden suhteen. Kyselylomakkeiden yleisenä ongelmana niiden käytön lisääntyttyä on vastausväsymys, jota voidaan välttää ainakin tiivistetyllä lomakkeella. (Vehkalahti 2008, 48.) Avokysymyksiä tehdessä koodausta ei voida tehdä ja vastausväsymyksen on todennäköisempää. Haastattelu voi näin ollen olla varmempi metodi aineiston keruuseen ja tässä tapauksessa siitä tulikin olennainen tutkimuksen onnistumisen kannalta.

Sain lähetettyä valmiin kyselylomakkeen 7.7.2010. sähköpostilistalla oli 64 osoitetta, joista 13 oli pois käytöstä tai virheellisiä. Näin ollen kysely lähti 51 vastaajalle. Taka-rajaksi vastaamiselle asetin 28.7.2010 ja muistutin vastaamisesta viikkoa ennen määräajan umpeutumista. Sain kyselyyn kuitenkin vain kaksi vastausta, mikä oli aineiston kylläntymisen eli samojen teemojen toistumisen kannalta aivan liian vähän. Materiaali ei siis ollut alkuperäisen tarkoituksen suhteen käyttökelpoista jatkotutkimusta varten. Käytin vastauksia kuitenkin sellaisenaan haastatteluaineiston rinnakkaisaineistona ja sain näin materiaalista monipuolisemman. Yleistykset jäivät kuitenkin kyselytutkimusmateriaalin vähyyden vuoksi sivummalle ja päätin keskittyä tutkimusongelmiin vastaamiseen kysely-, teemahaastattelu- ja puhelinhaastatteluaineiston kautta. Puhelinhaastatteluista tuli siis tutkimuksen jatkoaineisto aineistolähtöistä metodologia ajatellen.

Syinä vähäiseen vastaamiseen voivat olla monet tekijät ja niiden yhteisvaikutus. Ensimmäkin kesälomakausi ei ole paras mahdollinen kyselyn tekemiseen. Lisäksi kyselylomakkeeni oli suhteellisen haastava, koska se koostui lähinnä avoimista kysymyksistä. Vastaamista ei edistä myöskään Internet-kyselyihin liittyvä yleinen vastausväsymys. Kyse ei välttämättä ole siitä, ettei vapaaehtoisia kiinnostaisi vastata kyselyyn, he eivät vain ole saaneet aikaiseksi tehdä sitä.

Kyselylomakevastauksille asettamani aikarajan jälkeen sain lokakuussa ennen opinäytetyön valmistumista vielä yhden vastauksen, jonka liittäminen aineistoon ei tun-

tunut perustellulta, koska se ei sisältänyt mitään erityistä uutta. Mainittakoon kuitenkin vastaajan toive EVS-ohjelman jatkumisesta nykyisen ohjelman päättyessä vuonna 2013. Tämä on todennäköistä, joskin tiukentunut talous saattaa vaikuttaa budjettiin ja korvausten määrään, mikä voi olla uhka ohjelman tasa-arvoisuudelle.

4.2 Teemahaastattelut

Kysely ei tuottanut juurikaan aineistoa, joten muokatessani kysymyksiä haastatteluihin käytin kyselylomakkeen kysymyksiä lähtökohtana ja laajensin niiden teemoja. Lopulta päätin, haastatteluaineistoa tarkasteltuani, käyttää lomakkeen ja haastattelujen tuloksia puhelinhaastatteluiden tärkeiden teemojen määrittelemiseen. Haastattelumenetelmän valitsin haastateltavien mahdollisten erityistarpeiden mukaan. Lisäksi käytössäni oli Humanistiselta Ammattikorkeakoululta lainattu nauhuri.

Haastattelututkimus on haastattelijan alullepanema ja ennalta suunnittelema vuorovaikutustilanne. Se on käyttökelpoinen, joskin työläs metodi, joka soveltuu moneen tilanteeseen. Tutkimushaastattelu jaotellaan usein eri tyyppeihin. Strukturoitu haastattelu perustuu lomakkeeseen: kysymykset ja järjestys ovat kaikille vastaajille samat. Puolistrukturoitu eli teemahaastattelu taas perustuu valmiisiin teemoihin, mutta kysymysten muotoa ei ole tarkasti määritetty. Haastattelun voi tehdä myös täysin avoimena. (Metsämuuronen 2008, 39–41.) Aloitin kyselylomakkeella, joka käytännössä vastaa strukturoitua haastattelua ja jatkoin teemahaastatteluihin.

Teemahaastattelusta siis puuttuvat kysymysten tarkka muoto ja järjestys, lähinnä aihepiirit on ennalta määritetty. Haastattelijan on pidettävä huoli, että kaikki aihepiirit käydään läpi, mutta niiden painotuksien ja järjestyksen suhteen haastattelussa on vapautta. Olennaista teemahaastattelussa on keskustelunomainen vuorovaikutus. (Eskola & Vastamäki 2007, 25, 27–28.) Pidin teemahaastattelua tämän tutkimuksen yhteydessä parhaana haastattelumetodina, sillä sen avulla päästään syvemmälle aiheeseen, eikä se ole liian työläs toteutettavaksi useankaan henkilön kanssa.

Vilkka (2005, 103) huomauttaa, että laadullisen tutkimuksen tulisi olla jollain tapaa emansipatorinen eli myös tutkittavien ymmärrystä lisäävä ja ajattelutapoja kehittävä.

Koska kyseessä on kohderyhmä, jolle vapaaehtoispalveluksesta on mahdollisesti - ainakin Ushangan tavoitteiden toteutuessa - ollut hyötyä esimerkiksi sosiaalisten taitojen kehittämisessä, voi osallistuminen jo itsessään hyödyttää heitä. Heidän mielipiteensä ja elämäntilanteensa ovat tärkeitä ja merkityksellisiä myös vapaaehtoisjakson jälkeen. Eskola ja Vastamäki (2007, 26–27) mainitsevat tämän lisäksi itsekkään tai empaattisen halun kertoa omista kokemuksistaan sekä hyvät kokemukset aikaisemmista tieteellisistä tutkimuksista.

Myös kohderyhmän, sen kulttuurin ja tilanteen tuntemus ovat tärkeitä asioita haastattelua tehtäessä (Vilkkä 2005, 109). Omasta EVS-kokemuksestani on tässä suuri apu. Toki on myös otettava huomioon, että aiheen liika läheisyys saattaa vaikeuttaa joidenkin tutkimuksen kannalta tärkeiden asioiden huomioimista.

Koska en saanut haastatteluvaiheeseen juurikaan pohja-aineistoa kyselytutkimuksesta, jouduin kehittämään muita metodeja. Aineistoa tarkasteltuani sain idean uudesta tavasta toteuttaa tutkimus muuttamatta alkuperäistä tarkoitusta liikaa. Kyselylomakkeiden ja teemahaastattelujen aineistot voisivat muodostaa pohja-aineiston, jonka pohjalta kysyisin puhelinhaastatteluissa perusasioiden sijaan aineiston avoimeksi jättämiä kysymyksiä. Näin toivoin tutkimuksen muodostuvan käyttökelpoisemmaksi ja yleistettävämmäksi. Kyselytutkimuksen vastausväsymyksen myötä päätin ottaa yhdeksi teemaksi aktiivisuuden: Minkälainen into vaihdosta vasta tai aikaa sitten tulleilla oli osallistumiseen ja vaikuttamiseen.

Kyselylomakkeen viimeisenä kysymyksenä tiedustelin mahdollisuutta haastatella vastaajia myöhemmin. Kumpikin vastannut oli valmis haastateltavaksi, joten päätin hyödyntää tätä mahdollisuutta. Yritin kuitenkin vielä saada erillisellä viestillä jonkun vapaaehtoisista haastateltavaksi, mutta yhtään vastausta ei edelleenkään tullut, joten otin yhteyttä kyselylomakkeeseen vastanneisiin. Lisäksi koetin saada haastatteluun Ushangan kautta tavoittamiani vastikään vaihdosta tulleita. Lopulta minulla oli tehtävänä kaksi haastattelua sekä yhden vastikään palanneen kyselylomakehaastattelu. Kyseisen haastattelun tekeminen kyselylomakemuodossa oli haastateltavan toive liittyen rajalliseen kielitaitoon ja se vaikutti osaltaan päätökseen lomake- ja teemahaastatteluaineiston yhdistämisestä. Kyseisessä haastattelussa käytin alkuperäistä kyselylomaketta, jonka kysymykset oli muokattu tarkoitukseen sopiviksi.

Haastattelupaikka on tärkeä tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. Tilan olisi hyvä olla rauhallinen, paitsi keskittymisen myös nauhoituksen vuoksi. Haastateltavan näkökulma on myös hyvä huomioida ja valita paikka, jossa hän kykenee rentoutumaan, esimerkiksi haastateltavan koti. (Eskola & Vastamäki 2007, 28–29.) Käytännössä haastattelut oli tehtävä aikatauluihin sopivissa paikoissa, mutta tunnen ympäristöjen olleen kuitenkin tarpeeksi rauhallisia ja neutraaleja rennon haastattelun tekoon.

Ensin haastattelin kyselylomakkeeseen vastanneet 31.8 ja 6.9.2010. Haastattelujen nauhoittaminen onnistui hyvin: Joitakin yksittäisiä sanoja jäi nauhoitteessa ilmenneiden häiriöiden takia epävarmaksi, mutta aineiston käyttökelpoisuuteen niillä ei ollut vaikutusta. Sitaateissa olevat sulkumerkit viittaavat tässä aineistossa juuri epäselviin sanoihin. Saatua aineistoa pystyin litteroinnin jälkeen jo jonkin verran analysoimaan ja teemoittelemaan. Laajensin teemoja ja tarvittaessa lisäsin uusia sitä mukaa, kun sain lisää materiaalia. Lajittelin aineistoa kahdella tavalla. Aluksi luin haastatteluja muutaman kerran ja tein samalla muistiinpanoja erilaisista niissä ilmenevistä teemoista. Sitten sijoitin haastattelupätkiä suoraan Ushangan tavoitteiden alle ja tarkastelin niiden otsikolle muodostamaa kokonaisuutta.

4.3 Puhelinhaastattelut

Puhelinhaastatteluista tuli tutkimuksen edetessä merkittävä aineistonkeruumenetelmä. Alun perin tarkoituksena oli vain kerätä kyselylomakkeen kysymyksiin perustuva tausta-aineistoa tutkimustulosten yleistettävyyden parantamiseksi. Totesin kuitenkin haastatteluja tehdessäni, etten saanut vastauksia kaikkiin tärkeinä pitämiini kysymyksiin, koska en lomakeaineiston puutteellisuuden takia vielä osannut kohdistaa niitä. Näin ollen oli parempi käyttää haastattelujakin tausta-aineistona ja kysyä tärkeitä teemoja puhelinhaastatteluissa. Näin puhelinhaastatteluista tuli myös mukavampia toteuttaa: Kyse ei ollut enää tiedonkeruusta vapaaehtoisilta, joilta ei muuten saatu vastausta, vaan lisätietojen hausta aikaisempaan aineistoon. Tämä lievensi puhelinhaastatteluun liittämäni tungetteleavuuden ongelmaa. Valli (2007, 111) huo-

mauttaakin, että vastaajan resurssit ja vaiva on huomioitava ja kyselymuotoinen haastattelu on syytä pitää lyhyenä.

Puhelinhaastattelusta oli vaikea löytää kirjallisuutta, yleensä se mainitaan vain ohimennen. Vielä Eskola ja Suoranta (2001, 91) pitivät puhelinhaastattelua melko korkelemattomana ainakin laadullisen tutkimuksen osalta. Ei ollut myöskään täysin selvää tulisiko tämän tutkimuksen yhteydessä käyttää termiä puhelinhaastattelu vai puhelinkysely. Kyselytutkimuksen tekeminen puhelimitse oli alkuperäinen suunnitelmani, tällöin kysyisin käytännössä kyselylomakkeen kysymyksiä. En siis ollut aikeissa tehdä varsinaisia teemahaastatteluja, joten puhelinkysely on ehkä osuvin termi tämän tutkimuksen yhteydessä. Haastattelu tuntuu terminä kuitenkin yhtä luontevalta johtuen puhelinkyselyyn liittyvästä suullisesta kanssakäymisestä.

Kyselylomakkeen täyttäminen suullisesti on toimiva metodi esimerkiksi lukutaidottomuuden - tai tämän tutkimuksen kohdalla esimerkiksi kielimuurin - rajoittaessa vastaamista. Tällöin tutkija voi myös painottaa tiettyjä sanoja, mikä voi ilman harkintaa johtaa myös väärinymmärryksiin. Etuna tällaisen kyselyn toteuttamisessa puhelinkyselynä on ajan säästyminen matkustamiselta, haasteena taas ison aineiston keräämiseen kuluva aika verrattuna täytettävään paperiseen lomakkeeseen. Haastattelutavat on ensin tavoitettava puhelimitse. (Valli 2007, 109–110.) Itse pidän tutkimuseettisenä ja käytännöllisenä haasteena myös puhelinhaastattelujen tallennustapaa. Nauhoitusvälineiden käyttöä en edes harkinnut ennen kuin lehtori sitä minulle suositeli. Pelkkä muistiinpanojen merkitseminen vaatisikin tutkijalta hyvin paljon tarkkuutta: Aineistosta tulee helposti tutkijan oman tulkinnan sävyttämää.

Puhelin- ja teemahaastatteluja tehdessäni jouduinkin pohtimaan rooliani haastattelijana. Oli tilanteita, joissa vastaajat olivat hyvin lyhytsanaisia, mutta ottaessani esille jonkin tarkemman teeman he tarttuivat siihen. Oli riski, että johdattelisin haastattelua liikaa ja tuloksista tulisi vääristyneitä. Olen kuitenkin tarkastellut tällaisiin tilanteisiin liittyviä nauhoitteita ja muistiinpanoja kriittisesti ja välttänyt liikojen johtopäätösten tekemistä niiden pohjalta.

Puhelinhaastattelujakaan en saanut toivottua määrää: Ushangalta sain kaksi puhelinnumeroa ja omassa koulussani oleva entinen vapaaehtoinen suostui haastatte-

luun, joka tehtiinkin lopulta kasvotusten. Pidin kuitenkin kiinni alkuperäisestä suunnitelmasta pitäytyä tässä vaiheessa vain kysymyksissä, jotka tuntuivat oleellisimmilta aiemman aineiston pohjalta. Puhelinhaastattelujen ja aiempien aineistojen muodostamasta kokonaisuudesta ei ollut mielestäni mahdollista tehdä yleistyksiä, mutta niiden pohjalta sai aikaan pohdintoja ja kehittämisehdotuksia, joita käsittelen luvussa kuusi.

Saatuani ensimmäiset aineistot analysoitua, aloin tarkastella niiden erityisesti tutkimusongelman kannalta avoimiksi jättämiä kysymyksiä ja samalla epäolennaiseksi osoittautunutta tietoa. Turhien kysymysten poistaminen oli tärkeää, koska puhelinhaastatteluista piti saada sopivan lyhyitä vastaajien vaivannäön helpottamiseksi. Pohdittuani asiaa päädyin seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä oli/on elämäntilanteesi

a. ennen palvelusjaksoa?

b. palvelusjakson jälkeen?

c. nyt?

2. Kuinka EVS-jakso vaikutti elämääsi?

3. Oletko osallistunut vapaaehtoispalvelujaksosi jälkeen muuhun vastaavaan toimintaan kansainvälisesti tai kotimaassa?

4. Miten kehittäisit Ushangan toimintaa?

Jätin siis pois Ushangan kanssa yhteistyöhön päätymiseen ja itse vaihtoon liittyvät kysymykset, koska aiemman aineiston perusteella vaikutti siltä, että ne eivät tuottaisi tutkimusongelman kannalta merkittävästi tietoa. Kyselylomakkeet – heikosta vastausprosentista huolimatta – ja teemahaastattelut auttoivat karsimaan epäolennaisia kysymyksiä ennen jatkoa.

Tein puhelinhaastattelut 1-5.10.2010. Toinen haastattelu-aika oli Ushangan taholta sovittu ja toisen sovin itse. Haasteeksi muodostui nauhoittaminen. Olin aluksi pitänyt sitä liian tungettelevana ja vaikeana, mutta opinnäytetyöpajassa tulini toisiin ajatuksiin. Koska omassa puhelimestani ei ollut kaiutintoimintoa, oli nauhurin oltava hyvin lähellä puhelinta. Ensimmäisestä nauhoituksesta tuli varsin selkeä, eikä sen litteroi-

misessa ollut yksittäisiä sanoja isompia ymmärtämisongelmia. Toinen haastattelu tuli nauhalle heikommin, mutta vastaaja oli sen verran lyhytsanainen, että yhdessä muistiinpanojen kanssa aineisto oli luotettavaa.

Puhelinhaastattelujen lisäksi tein samoilla kysymyksillä yhden haastattelun kasvotusten, koska siihen ilmaantui mahdollisuus. Haastattelunauhoituksen purkamisessa oli pieniä hankaluuksia hieman katkonaisen nauhoituksen takia, mikä johtui haastateltavan hiljaisesta äänestä. Nauhuri tulkitse vähäisen äänen välillä hiljaisuudeksi ja kytkeytyi automaattisesti pois päältä sekunniksi tai pariiksi. Tässäkin tapauksessa sain aineistosta haastattelun aikana tehtyjen muistiinpanojen avulla luotettavan. Puhelinhaastattelujen analysoinnissa käytin samoja menetelmiä kuin aiemmankin aineiston kanssa.

5. TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käyn läpi tutkimusaineiston antamia tuloksia. Aluksi käsittelen pohjaaineistoksi määrittelemiäni kyselylomake- ja teemahaastatteluaineistoja, minkä jälkeen siirryn puhelinhaastatteluihin. Tulosten hyödyntämistä pohdin luvussa kuusi.

5.1 Pohja-aineisto

Haastatteluista, kyselylomakehaastattelusta ja kahta haastattelua edeltävistä kyselylomakkeista sain enemmän aineistoa kuin olin odottanutkaan, vaikka osasin varautua haastattelujen sisältämään suureen informaatiomäärään. Vastaajat olivat enimmäkseen opiskelijoita, osa lisäksi työssäkäyviä. Keski-ikä oli 21,7 vuotta. Tiedonkeruumenetelmien erilaisuudesta huolimatta on ollut mielestäni perusteltua purkaa lomakeja haastatteluaineistoa yhdessä kahdestakin syystä. Ensinnäkin haastatellut ovat myös lomakkeeseen vastanneita, toisekseen pelkkä lomakkeiden käsittely vaarantaisi anonymiteetin vastaajien vähyyden vuoksi. Lomakkeeseen vastanneiden haastatteleminen myös tekee lomakkeista enemmänkin tukiaineistoa ja haastattelujen pohjamateriaalia. Haastatteluilla on myös toinen tärkeä piirre. En ollut kuullut Ushangas-

ta juuri mitään ennen opinnäytetyöstä sopimista. Näin ollen käsitykseni perustuivat pitkälti toimintakertomukseen ja työtekijöiden puheisiin. Vapaaehtoisten haastattelujen kautta sain huomattavasti monipuolisemman kuvan Ushangan toiminnasta. Jatkotutkimusten kannalta tällä oli suuri merkitys: Tiesin entistä tarkemmin, mitä olen tekemässä.

Vaihtoon lähtemiselle ja Ushangan kanssa toimimiselle oli monia syitä. Tietoa palveluksesta saatiin Ushangan omien tapahtumaesittelijöiden ja ystävien kautta sekä satumalta Internetistä. Ushangaan otettiin myös yhteyttä edelliseen liittyvin tavoin, sähköpostitse, ystävän kanssa tai esittelijöiden kautta. Sitaattien sulkumerkit viittaavat tässä epäselviin sanoihin.

Joo, meillä tota oli kaverin kanssa puhetta että vapaaehtostyötä jotakin tai että ylipäättänsä ulkomaille ku pääsis ja surffasin ja mä en valitettavasti muista ois hirveen hyvä stoori jos muistasin että millä hakusanalla googlen kautta ihan niinku (näin ja ku?) käviki sitten hyvä tuuri että kaikista näistä Suomessa olevista vapaaehtoispalveluista mä löysin sen ainoon ilmasen nii että hyvä tuuri

Ilmaisuus tuntuukin olevan yksi EVS-ohjelman suosion perussy. Aineisto toi esille useita syitä lähteä palvelukseen. Matkustushalu esiintyi haastatteluissa ja kyselylomakkeissa. Myös välivuosi, kiinnostus ja kesätyön puute mainittiin. Välivuotta pidettiin sopivana aikana vapaaehtoisjaksolle. Lähdön syitä tarkastellessani selvimminkin esiin nouseva seikka oli kuitenkin juuri matkan ilmaisuus.

sit siellä kävi ushangasta niitä porukkaa sit kertomassa siitä asiasta ja silloin se heti jo innosti, et ku munki se oli... tarjottiin niinku ilman kustannuksia se koko reissu nii se hyvältä ja sillo oli semmone tilaisuuski

mmm.. ehkä just se että sillo oli mahdollisuus läh ja sitte se että ehkä se oli just se että se oli täysi ilmanen se matka ja sitte halus... en oo kovin paljo tuolla kauempana reissaillu että halus nähä(vähä) kauempanaki käyä ja sitte... sitte oiskohan sii ollu nii ei siinä oikeestaan sit muuta

No siis se oli... No valitettavasti (naurua) ensimmäinehän motivaatio nyt oli se, että ku sinne mat(...) ilmatteeks ja ties sen että on mahdollista saada päästä tekee ulkomaille sellasta työtä mitä haluaa niinku tulevaisuudessa tehdä

Toisaalta monien Ushanga ry:n työntekijöiden tekemä palkaton työ sai arvostusta. Työn hyvä hoito varsinaisesta palkattomuudesta huolimatta oli vaihtoon lähteneiden mielestä yllättävää.

...nii et miten ne toimi ne hommat. Nii no kyllä ne, kaikki toimi oikeestaan.. se oli ehkä vähän yllättävääkin että ne niin perusteellisesti sitte ei mitään makseta hommasta ja ne niin perusteellisesti hoiti sen homman ja mitään ongelmia ei oikeestaan ollu ja ja sitte se o just hyvä ku niillä yleensä on niinku pitemmän ajan kokemus niistä yhteistyökumppaneista että mitä ne valitsi noihi lähettämiskohteisiin että mihin ne lähettää sit noita vapaaehtoisia että ei ihan niinku mihin tahansa lähetetä että tietää että (se on kyllä) ei oo ei kyllä mitää oikeestaan ei mitään ongelmia.

Vaihtoon liitettiin monenlaisia odotuksia: uusiin ihmisiin tutustumista, kielitaidon kohentamista. Palveluspaikassa viihtyminen oli aiheuttanut pientä huolta. Odotusten toteutumisen suhteen yleistunnelma oli positiivinen. Perusteluissa mainittiin ennakkovalmistelut, projektin moitteeton toteutus, sopivan väljä ohjelma, kohentunut kielitaito, upeat kokemukset, hyvät välit vastaanottavan tahon kanssa sekä ongelmien nopea ratkaisu.

Välittöminä vaikutuksina vaihdossa mainittiin monia asioita ja huomasin kyselylomakkeen kohdalla olleeni hieman liian suurpiirteinen. Kysymys käsitettiin kahdella tavalla: välittöminä vaikutuksina vaihtoon tullessa ja - kuten olin tarkoittanut - vaihdon jälkeen. Esille tulivat mielialan nousu uudessa ympäristössä, kesätekeminen, upeat kokemukset, tiedot muista maista ja kanssakäyminen monikulttuurisessa ryhmässä.

Pitkän aikavälin vaikutuksista mainittiin uuden kielen oppiminen, yhä ylläpidetyt kontaktit ympäri Eurooppaa, kasvanut itseluottamus - mikä näkyi ammattikorkeakoulupaikan vastaanottamisena - sekä oman työn jättämä jälki. Myös työelämässä EU:n mittakaavassa EVS-kokemuksesta ajateltiin olevan hyötyä. Pitkäaikaisvaikutuksista oli tietenkin mahdollista kysyä vain aikaa sitten vaihdosta palanneilta. Vastapalanneelta kysyin kuitenkin vertailuna arvioita ja tunteita tulevaisuudesta. Vastauksessa nousi esille samoja teemoja kuin muissakin vastauksissa.

Kysymykseen Ushangan toiminnan kehittämistä vastaajat eivät keksineet mitään erityistä kehitettävää. Ushangan mentoreiden ja muiden työntekijöiden välistä tiedonkulkua tosin voisi ehkä tehostaa. Lomakkeessa oli myös kohta "Mitä muuta haluaisit sanoa?". Vastausten perusteella Ushanga tekee hyvää työtä. Mentoreista on todella paljon apua ja EVS on ollut mukaan lähteneille ainutlaatuinen kokemus. Vaihtoon lähtö alun epäroinnista huolimatta ei herättänyt katumusta. Tähän kohtaan oli myös

annettu yksi kehittämisehdotus: Toiminnasta voisi kertoa enemmän suoraan nuorille, koska EVS-palvelusta ja Ushangaa ei heidän keskuudessaan juuri tunneta.

Aktiivisuus kansalaistoiminnassa antoi kyselylomakkeeseen vastanneiden osalta vaihtelua tietoa. Toinen vastaajista toimii Ushangalla mentorina tutustuttamassa ulkomailta tulleita vapaaehtoisia mm. Suomeen ja Jyväskylään. Toinen ei ole ollut aktiivinen vapaaehtoistoiminnassa. Päätin ottaa aktiivisen toimijuuden yhdeksi puhelinhaastattelun pääaiheista. Ushangan tavoitteiden toteutumisen selvittämisen kannalta on tärkeää selvittää, miten EVS-kokemus on vaikuttanut toimimiseen esimerkiksi vapaaehtoistyön kentällä.

5.2 Jatkoaineisto

Puhelinhaastattelussa etsin vastauksia neljään pääkysymykseen. Sain muutakin hyödyllistä tietoa, jota käsittelen pääkysymysten jälkeen.

Mikä oli/on elämäntilanteesi

a. ennen palvelusjaksoa?

b. palvelusjakson jälkeen?

c. nyt?

Ennen palvelusjaksoa haastateltavilla oli ollut taustalla työttömyyttä, keskeytynyttä koulunkäyntiä, masennusta ja hakuja korkeakouluihin. Yhdellä oli ollut palvelusjakson jälkeinen opiskelupaikka odottamassa pari vuotta, toinen sai kuulla valinnasta jakson aikana, mikä vaikutti edellisen koulutuksen keskeyttämiseen. Palvelusjakson päättämisen ja koulunkäynnin aloittamisen välillä oli kuitenkin erinäisiä työ- ja työttömyysjaksoja. Kaksi oli tällä hetkellä opiskelijoita, yksi työttömänä.

Kuinka EVS-jakso vaikutti elämääsi?

Vaikka jakson jälkeinen elämäntilanne oli näillä haastateltavilla melko suunniteltu, koettiin EVS-palveluksen antaneen esimerkiksi pärjäämisen kokemuksen, itseluottamusta sekä työkaluja ja ymmärrystä ainakin työelämässä. EVS vaikutti myös elämäntutkimukseen esimerkiksi ruokavalion suhteen.

K. No miten oliko tällä EVS:llä mitään vaikutusta ylipäänsä tähän uravalintaan sun muuhun.. tuntuuko susta että siinä oli tämmöstä jotai-jotaki suuntaa-antavaa?

V: öö no ei (nyt) siis mä olin jo valinnut tavallaan sen että mihin mihin hakee enne sitä, mutta mutta kyllä niinku anto sellasii sellasii työkaluja tietenkin mun mielestä tohon alalle ja sitten toisaalta niinkun.. sen sen avulla sai sai niinkun ehkä vähän enemmän niinku sellasta kosketuspintaa ja ymmärrystä esimerkiksi monikulttuurisuuteen, vapaaehtostyöhön ja tälläseen.

Aineisto vahvistaa ja laajentaa aikaisempaa aineistoa. Itseluottamuksen nousu tulee taas esille ja tätä kautta Ushangan tavoitteiden kannalta tärkeät elämönhallinta- ja työelämätaidot.

Oletko osallistunut vapaaehtoispalvelujaksosi jälkeen muuhun vastaavaan toimintaan kansainvälisesti tai kotimaassa?

Yhdellä vastaajista aktiivisuus oli jatkunut ainakin Ushangassa ja esimerkiksi Youth in Action-koulutuksien muodossa. Muut eivät olleet osallistuneet vastaavaan toimintaan, mutta olivat kiinnostuneita osallistumisesta ja esimerkiksi palveluspaikkakunnalle palaamisesta. Edellisen aineiston tapaan mitään yksiselitteistä suuntausta ei ole.

Miten kehittäisit Ushangan toimintaa?

Yhdellä vastaajista ei ollut kehittämis ehdotuksia. Muissa vastauksissa mainittiin Youth in Action-ohjelmaan liittyvän todistusten saannin ja paperityön hitaus, jonka toisaalta ajateltiin johtuvan myös Ushangan rajallisista resursseista. Elämönhallintataitoihin ja arviointiin toivottiin myös lisää painotusta, esimerkiksi tilanteessa jossa todettaisiin, ettei elämäntilanne olekaan kohentunut.

Keskustelu ei tietenkään rajoittunut vain kysymyksiin vastaamiseen. Muista esille tulleista seikoista on mielestäni syytä mainita vaihtoon lähteminen jonkun toisen kanssa. Yksi vastaajista koki parin kanssa lähdön helpottavana ja kyselyn ja teemahaastattelujen tuloksissa tuli ilmi mentorin mukanaolon positiivisuus. Myös muiden vapaaehtoisten tapaaminen lähtövalmennuksissa ja palveluspaikassa näyttää olleen positiivinen kokemus.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa mietin, millaisia päätelmiä aineiston tuottamista tuloksista voi tehdä koskien Ushangan tavoitteiden toteutumista. Sen jälkeen mietin osittain aineiston ja Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan teemavuoden 2011 pohjalta, miten Ushangan toimintaa voisi kehittää. Pohdin myös EVS-vapaaehtoispalveluksen laajempaa suhdetta yhteiskunnallisiin ihanteisiin. Tässä vaiheessa olen yhdistänyt kaikki käyttämäni aineistot. Harkitsin menetelmän käyttöä jo tulosten esittelyssä, mutta katsoin lopulta paremmaksi pysytellä alkuperäisen aineistolähtöisen metodin mukaisessa rakenteessa.

6.1 Ushangan tavoitteiden toteutuminen

Tässä alaluvussa tarkastelen jokaista Ushangan tavoitetta aineiston valossa ja pohdin lopuksi tavoitteita yleisesti. Käytössä ovat sekä kyselylomake-, teemahaastattelu- että puhelinhaastatteluaineistot.

Syrjäytymisen ehkäisy elämönhallintataitoja lisäämällä

Elämönhallintataitojen paranemisesta aineisto antaa useita viitteitä. Vapaaehtoiset oppivat uusia asioita töiden kautta, kehittivät sosiaalisia taitojaan ja oppivat matkustamaan itsenäisesti. Mentorit mainittiin monessa yhteydessä. Niidenkin vapaaehtoisten elämässä, joiden tilanne ei erityisesti muuttunut palvelusjakson jälkeen, on huomattavissa itseluottamuksen kasvu, joka on syrjäytymisen ehkäisyssä nähdäkseni olennainen voimavara. Syrjäytymisen ehkäisyn menetelminä Ushangan toiminnot vaikuttavat siis varsin toimivilta.

Toimijuuden ja osallisuuden tukeminen yhteiskunnassa

Tähän kysymykseen haastatteluaineisto antoi kahtalaisia vastauksia. Yksi ei ollut lainkaan aktiivinen, eikä tuntenut siihen tarvettakaan. Toinen taas oli ollut hyvin osallistuva jo ennen palvelusjaksoa. Puhelinkyselyissä yritinkin kohdentaa kysymykset

asiaa selvittäviksi. Yksiselitteistä aineisto ei tämän jälkeenkään ollut. Osalla vastaajista, joskaan varsinaista toimintaa ei ole, on ainakin kiinnostusta vapaaehtoistoimintaan tai kansainvälisyyteen.

Yksi vaikuttava tekijä aktiivisuuden suhteen saattaa olla ikä ja siihen liittyvä elämäntilanne. Alaluvussa 2.4 käsiteltyjen yksilönkehityksellisten teorioiden pohjalta voi ajatella noin 20-vuotiaan elämän olevan vielä siinä määrin rakennusvaiheessa, etteivät vapaaehtoistyö ja kansalaistoiminta ole vielä ajankohtaisia asioita. Nuoruuteen liittyy intoa, muttei välttämättä sitoutumiskykyä.

Ammatilliseen koulutukseen ja työmarkkinoille kiinnittymisen edistäminen

Suurimmalla osalla nuorista oli koulutuspaikka valmiina ennen palvelukseen lähtöä tai siitä saatiin varmuus vaihdon aikana. Nuoret tunsivat kuitenkin saaneensa lisää itseluottamusta, mikä lisäsi ainakin koulutuksellista kunnianhimoa ja esimerkiksi rohkeutta valita korkeakoulu perustutkinnon sijaan. Vain yhdessä tapauksessa palvelusjakso viivästytti opintojen aloittamista, mutta tällöinkin sinä aikana oltiin mahdollisuuksien mukaan työelämässä. Oman kokemukseni perusteella todistus EVS-palvelujaksosta on käypä meriitti myös töitä hakiessa.

Ushangan järjestämien palvelusjaksojen etuihin näyttää siis kuuluvan niiden lyhytkestoisuus. Jaksot eivät vaadi toteutuakseen varsinaista välivuotta, eikä korkeintaan kesäloman mittainen jakso herkästi sotke usein syyskaudella avautuvia koulutus- ja työmarkkinoita.

Riippuvuuden vähentäminen yhteiskunnallisista tukijärjestelmistä

Tähän tavoitteeseen liittyvän kysymyksen suoraa kysymistä en pitänyt hienovaraisena, etsin merkkejä erityisesti puhelimitse haastateltujen kuvauksista elämäntilanteestaan ennen ja jälkeen vaihdon. Oletettavasti tukijärjestelmäriippuvuus liittyy tässä yhteydessä ensisijaisesti työttömyyteen ja syrjäytymiseen, eikä ainoastaan rahallisina tukina. Esimerkiksi opintotuet ongelmana muodostaisivat ristiriidan koulutukseen kiinnittymisen tukemisen kanssa. Ainakin tuloksista käy ilmi, että vapaaehtoisjaksolla olleet ovat kiinnittyneet opiskelupaikkoihin ja tuntevat tulevansa toimeen. Mitään pit-

källe meneviä johtopäätöksiä aineistosta ei tämän tavoitteen suhteen kuitenkaan pysty vetämään.

Kansainvälisten toimintavalmiuksien ja suvaitsevaisuuden lisääminen

Tähän tavoitteeseen liittyen en enää puhelinhaastatteluvaiheessa yrittänyt aktiivisesti saada vastauksia. Mainintoja eritaustaisten ihmisten kanssa toimimisesta on jonkin verran ja monikulttuurisuuden kohtaamisen koettiin helpottuneen. Alusta alkaen pidin tätä tavoitetta melko todennäköisesti toteutuvana ja etsinkin lähinnä oletukseni mahdollisesti kumoavaa aineistoa, mutta negatiivisia kommentteja ei löytynyt.

Kaikkien Ushangan tavoitteiden toteutumiseen näyttää siis olevan edellytyksiä, vaikka monin paikoin yleistäminen onkin mahdotonta. Ushangan hankkeissa toimimalla nuorten on myös tarkoitus saada sosiaalisia ja kansalaistaitoja ja ainakin sosiaalisista taidoista aineisto antaa viitteitä. Kansalaistaitojen määritelmä taas liittyy osaltaan elämänhallintataitoihin, jotka näyttävät parantuneen palvelusjakson aikana. Varsinaisia taitoja enemmän korostuu kuitenkin itseluottamus, usko omaan kykyyn tehdä asioita. Itseluottamus ja kansalaistaitojen hallinta eivät kuitenkaan automaattisesti johda kansalaisaktiivisuuteen ja – toimintaan. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi ikä. Mahdollisia toimenpiteitä kansalaisaktiivisuuden lisäämiseksi pohdin seuraavassa alaluvussa.

6.2 Ushangan toiminnan kehittäminen

Nyt kun aineistoa vapaaehtoisten pitkän aikavälin kokemuksista ja Ushangan tavoitteiden toteutumisesta on, on syytä pohtia mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen tutkimustulosten, ehdotusten ja vapaaehtoisuuden teemavuoden pohjalta. Ushangan toiminnan kehittämiseen ei tullut kovinkaan paljon suoraa palautetta. Huomiota kiinnitettiin yhteydenpitoon Ushangan ja sen mentoreiden välillä. Sisäiseen tiedonkulkuun onkin syytä panostaa, koska kaikki mentorit eivät toimi Jyväskylän seudulla. Toinen mielenkiintoinen kehittämissuositus oli Ushangan toiminnasta ja EVS-palveluksesta tiedottaminen suuremmin nuorille. Vastaaaja koki, etteivät monet nuoret - ainakaan tuttavapiirissä - tiedä toiminnasta mitään. Oma kokemukseni on samankaltainen.

EVS ei tullut vastaan minkään organisaation kautta vaan tavatessani sattumalta Suomessa olevia EVS-vapaaehtoisia.

Ushanga pyrkii syventämään toimintaa paikallisten ja kansainvälisten kumppaneiden kanssa, edistämään hanketoimintaa ja tukemaan uusia toimijoita. Lisäksi lyhyestä EVS-jaksosta innostuneita nuoria tuetaan myös lähdössä EVS-ohjelman mahdollistamalle pitkälle EVS-jaksolle. (Ushangan toimintakertomus 2009.) Sisällöllisesti Ushangan toiminta EVS-ohjelman puitteissa vaikuttaa toimivalta ja erinomaisesti organisoidulta. Kehitettävää on lähinnä jaksonjälkeisessä tukityössä ja nuorten aktivoimisissa. Niissäkin omat rajansa asettaa nuoren motivaatio. Tähän liittyy myös yhden vastaajan ehdotus lisäpanostuksesta arviointiin ja elämönhallintataitojen lisäämiseen siltä varalta, etteivät tavoitteet toteudukaan jonkun kohdalla.

Arvioinnin suhteen kehittämistyötä voidaan tehdä esimerkiksi tutkimuksellisin metodein, lisätyllä jaksonjälkeisellä yksilönohjauksella tai erillisellä, vapaaehtoispalveluksen suorittaneille tarkoitetulla toiminnalla, jossa vapaaehtoiset voisivat vielä tiiminä pohtia palvelusjaksoa ja seuraavaa elämänvaihetta. Yhteiseen toimintaan voisi liittää myös järjestötoimintamahdollisuuden. Ushangan toimintakertomuksen (2009) mukaan palvelusjaksoa edeltävistä säännöllisistä ryhmätapaamisista saatiin hyviä kokemuksia. Myös jälkivalmennus voisi sopivassa mittakaavassa olla hyödyksi.

Mentor-toiminta on jo valmiiksi melko sujuva järjestelmä, joten sitä on hyvä kehittää edelleen järjestämällä uusia koulutuksia. Ushangan toimintakertomuksessa (2009) mainitaan mentor-toiminnan lisäksi vapaaehtoisten toimijoiden mahdollisuus tehdä projekteja. Tämä on erinomainen väylä toiminnan kehittämiseen ja samalla voidaan saada uusia pitkäaikaisia toimijoita mukaan järjestötoimintaan. Toiminnan lisäämisen yhteydessä on tietenkin syytä pohtia myös Ushangan toiminta-alueen ja resurssien rajoja. Kovin suuriin projekteihin ei välttämättä pystytä, mutta toimintaa voi toteuttaa hyvin tuloksin myös pienessä mittakaavassa.

Myös itse tavoitteiden sisältöä on syytä pohtia tämänhetkisen terminologian kannalta. Alaluvussa 2.1 käsittelin syrjäytymisen ehkäisyä ja termiin liittyviä ongelmia. Syrjäytymisen ehkäisy esiintyy monien muiden melko yleisluontoisten termien kanssa Ushangan toimintasuunnitelmassa. Ushangan toiminnan aloitusvaiheessa termit ovat

olleet vielä hyvinkin aktiivisessa käytössä, mutta sittemmin niitä on alettu enenevässä määrin kritisoida. Onkin syytä harkita ohjelmajulistuksen termien ja sanamuotojen päivittämistä. Yksi tekijä tosin on toiminnan rahoitus: Tukea voi olla helpompi saada vanhoilla, suurempaa huolestumista henkivillä termeillä. Yhteiskuntalähtöisyys on pakollinen - ja toki tärkeäkin - osa toimintaa.

Koko ammattialan kannalta toiminnan kehittämisessä on syytä ottaa taustaksi myös Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011. Toiminnan merkityksen ja laadun parantaminen esimerkiksi osallistumista, verkostoitumista, yhteistyötä ja liikkuvuutta edistämällä on yksi teemavuoden tavoitteista. Verkostoituminen ja yhteistyö tuntuvatkin olevan Ushangalla hyvin hallussa: rahoitusta on saatu ja toiminta palvelupaikkojen kanssa sujuu tutkimuksen perusteella hyvin. Kansainvälisessä vapaaehtoistyössä liikkuvuus toteutuu ilman muuta. Osallistumisen edistäminenkin vaikuttaa tutkimustulosten perusteella jossain määrin toteutuvan, jos ei suorana aktiivisuutena, niin ainakin kiinnostuksena siihen. Toiminnan laatua voikin parantaa ensisijaisesti muiden teemavuoden tavoitteiden kautta.

Toiminnan ja siitä saatavien taitojen ja osaamisen tunnustaminen on teemavuoden tavoitteista tämän tutkimuksen kannalta läheisin. Tutkimustuloksista käy ilmi erityisesti itseluottamuksen kasvu, mutta myös koetut valmiudet työelämässä, esimerkiksi monikulttuurisuuden kohtaaminen. Ushangan kannattaa mielestäni tuoda tätä puolta entistä enemmän esille. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi Internet-sivujen kautta ja tilaisuuksissa, joissa toimintaa markkinoidaan muillekin kuin potentiaalisille vapaaehtoispalvelukseen lähteville. Yhteiskunnallisen hyödyllisyyden mainostaminen ja vapaaehtoispalveluksen esittelemine vaihtoehtona tai tukena syrjäytymisen ehkäisyyn pohjautuvalle projektitoiminnalle on Ushangan etu toiminnan arvostettavuuden ja jatkorahoituksen kannalta. Samalla Ushanga myös toteuttaa toista vapaaehtoisuuden teemavuoden tavoitteista: toiminnan tunnettavuuden lisäämistä. Tätä kautta voidaan päästä vielä yhteen tavoitteista: toimintaympäristön muokkaamiseen toimintaa tukevaksi.

Tämä opinnäytetyö itsessään on myös yksi keino edistää teemavuoden tavoitteita. Se tuottaa tietoa, jonka pohjalta toimintaa voidaan kehittää. Tutkimustulokset eivät ole yleistettäviä, kuten toivoin, mutta ehdotankin, että aiheesta tehdään lisää tutki-

musta erilaisilla metodeilla. Merkityksellisen tutkimusaineiston tuottaminen auttaa Ushangaa ja muitakin alan toimijoita kehittämään toimintaansa edelleen. Tutkimus voisi liittyä vapaaehtoisten palvelusjakson jälkeiseen elämään. Kansalaistaitojen omaksuminen saattaa johtaa kansalaistoimintaan osallistumiseen vasta elämäntilanteen vakiinnuttua vuosia palvelusjakson jälkeen. Tällöinkin jaksosta saatu kokemus saattaa olla olennainen vaikutin ja rohkaisu toimintaan lähtevälle. Myös tiedon levittämiseen on syytä panostaa. Esimerkiksi tämän työn linkittämistä Ushangan kotisivuille kannattaa harkita.

6.3 Lopuksi

Edellisessä kappaleessa käsitelin Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan teemavuoden 2011 tavoitteiden mukaista vapaaehtoistoiminnan hyötyjen yhteiskunnallista tunnustamista Ushangan kannalta. Kansainvälisen vapaaehtoispalveluksen suhdetta yhteiskuntaan on vielä syytä pohtia. Kappaleessa 3.1 taustoitin asiaa ja esitin arveluni Ushangan toiminnan yhteiskuntaa välillisesti hyödyttävästä luonteesta. Pitkäkestoiseen EVS-vapaaehtoispalvelukseen liittyy usein välivuosi, jolloin ei opiskella tai käydä töissä. EVS:n kohdalla edes itse vapaaehtoistyö ei tuota yhteiskunnalle suoraa hyötyä, koska tapahtuu toisessa maassa. Näin ollen EVS-ohjelma ei äkkiseltään vaikuta olevan yhteiskunnallisten ihanteiden kannalta tuettava ohjelma. Yhtenä seikkana on tietysti huomioitava, että EVS-vapaaehtoisia tulee myös muista maista Suomeen tuoden oman panoksensa työnä ja kansainvälisyyden lisääntymisenä. Myös vapaaehtoisia vastaanottavat organisaatiot kehittävät kansainvälistä osaamistaan ja verkostoituvat. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on kuitenkin vapaaehtoisten kertomusten, Ushangan tavoitteiden ja yhteiskunnan tarpeiden välinen mahdollinen kytkös.

Ushangan suhteen huomioitavaa on, että sen organisoimat vapaaehtoisjaksot ovat yleensä lyhytkestoisia eli useimmiten kahdesta viikosta kahteen kuukauteen. Tällöin vaihdot voidaan tehdä esimerkiksi kesälomalla eikä siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen näin veny. Lisäksi vapaaehtoisten varmuus tulevaisuudestaan vaikuttaisi tulosten perusteella kasvavan vaihdossa. Osallistuminen ja osallisuus liittyvät myös tähän teemaan. Koska vapaaehtoisjaksot näyttävät yleisesti lisäävän varmuutta työ-

elämään ja koulutukseen siirtymisessä, on ohjelman ansiona paitsi melko suora hyöty yhteiskunnalle, myös osallisuutta tuottava luonne. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava osallisuuden tunteen ja osallistumisen ero. Tutkimustulokset eivät ole vahvemman yhteiskunnallisen osallistumisen suhteen yksiselitteisiä varsinkaan kansalaistoiminnan osalta. Joistakin vastauksista käykin ilmi, etteivät vapaaehtoiset tunne tarvitsevansa osallistumista vapaaehtoistoiminnan kentällä. Toisinaan osallisuuden tunne saavutetaan jo työn tai koulun kautta, mutta toimijuutta voidaan edistää myös vapaaehtoistoimintaa kehittämällä.

Mielestäni olennaisin asia vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden ja teemavuoden kannalta ei kuitenkaan ole itse vapaaehtoistoiminnan kehittäminen, vaan yhteiskunnan muokkaaminen vastaanottavammaksi. Vapaaehtoistyön arvon tunnustaminen ei ole vain alan toimijoiden asia. Ushanga pystyy vaikuttamaan paikallistasolla tarvittaessa itsenäisesti, mutta valtakunnallisessa - ja tässä tapauksessa jopa eurooppalaisessa - mittakaavassa vain verkostoitumalla tehokkaasti. Tämä tutkimus luo kuvaa vapaaehtoistyön hyödyistä EVS-ohjelman puitteissa ja toimii toivottavasti vapaaehtoistoiminnan merkityksellisyyden markkinoinnin tukena yhdessä teemavuoden kanssa.

Yhteiskunnalla on monia tapoja hyödyntää vapaaehtoistyötä ja kolmatta sektoria. Esimerkiksi Saksassa osana vuoden 2005 työllisyysohjelmaa tehtiin uudistus, jonka myötä työnhakija voidaan ohjata niin sanottuja yhden euron töihin, joita voivat tarjota kolmannen sektorin toimijat (Matthies 2005, 312). Tällainen toiminta voisi muuttaa vapaaehtoistoiminnan luonnetta paljonkin, positiivisesti tai negatiivisesti. Ei välttämättä ole toivottavaa, että kansalaistoiminnan sektorista tulee liian tiivis osa yhteiskunnan koneistoa. Tällöin se saatetaan kokea myös luotaantyöntäväksi. Mielestäni vapaaehtoisten ja yhteiskunnan suhdetta pitäisi kehittää kohti vielä enemmän kaikkia asianosaisia hyödyttävää ja inhimillisesti arvokasta yhteistyötä. Yksi konkreettinen keino on vapaaehtoistoiminnasta saatavien todistusten yleinen tunnustaminen arvokaina työ- ja oppimiskokemuksina.

Lopuksi haluaisin vielä tuoda esille omaa kokemustani aiheesta. Itselleni vapaaehtoispalvelus on ollut merkittävä suunnannäyttävä elämässäni ja johtanut esimerkiksi tämän opinnäytteen tekemiseen juuri kyseisestä aiheesta. Romaniassa vuonna 2006 olin osana kouluissa ja lastensairaaloissa virikkeellistä toimintaa järjestävää tiimiä.

Lisäksi otin osaa kansainvälisiin nuorisovaihtoihin ja olin mukana järjestämässä monia tapahtumia ja tempauksia. Nämä kokemukset ovat olleet erinomainen pohja toiminnalleni yhteisöpedagogina. Vapaaehtoispalvelujakson ja sen kokemusten myötä selkiytyneen uravalinnan ansiosta tunnen kykeneväni myös rakentamaan yhteiskuntaa, en ainoastaan pitämään sitä pystyssä. Juuri tämän takia pidän toiminnan ja siitä saatavan kokemuksen arvostuksen lisäämistä erittäin tärkeänä tavoitteena tälle ammattialalle. Toiminnan laadun kehittäminen ja tutkimus taas ovat keinoja arvostuksen saavuttamiseen. Oma panokseni on - tällä erää - tämä opinnäytetyö. Toivon, että siitä on todellista hyötyä Ushanga ry:lle ja laajemminkin

LÄHTEET

Aarnio, Olavi (toim.) 2003. Pienet toimijat syrjäytymisen ehkäisyssä: Välittäjäorganisaatiot ESR-toiminnan uutena elementtinä. Euroopan sosiaalirahasto.

CIMO 2010. Viitattu 16.5.2010.

<http://www.cimo.fi/Resource.phx/cimo/youth-in-action/toiminnot/vapaaehtoispalvelu.htx>

Eskola, Jari & Suoranta Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen (5. painos). Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus. 25–43.

Euroopan Unionin Neuvosto 2009. Neuvoston päätös, tehty 27. päivänä marraskuuta 2009 aktiivista kansalaisuutta edistävän vapaaehtoistyön Euroopan teemavuodesta (2011). Viitattu 20.5.2010.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:017:0043:0049:FI:PDF>

Euroopan Yhteisöjen Komissio 2009. Ehdotus: Neuvoston päätös Euroopan vapaaehtoistyön teemavuodesta 2011. Viitattu 19.5.2010.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0254:FIN:FI:PDF>

Fields, Marion 2005. Toiminnallista kasvatustyötä ja kasvatuksellista toimintaa - kansalaisjärjestöt aktiivisen kansalaisuuden vaalijoina. Teoksessa Anne Ilvonen (toim.) Yksilö, yhteisö ja kansalaisyhteiskunta. Helsinki: Opintotoiminnan Keskusliitto ry. 16–27.

Harju, Aaro 2003. Yhteisellä asialla: Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Harju, Aaro 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung. Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 58–80.

Keinänen, Taina & Mäkeläinen, Kati 2009. Aktiivinen kansalaisuus kotoutumisen edellytyksenä. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalais-toimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91. 183–204.

Koskiahho, Briitta 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Antti Eskola & Leena Kurki (toim.) Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere: Vastapaino. 15–40.

Kuusinen, Jorma 2008. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa Paula Lyytinen & Mikko Korhonen & Heikki Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan (1-8. painos). Helsinki: WSOY. 311–322.

Lampinen, Johanna 2009. Kasvatusta kansainväliseen ymmärrykseen, yhteistyöhön ja rauhaan. Teoksessa Johanna Lampinen & Monica Melén-Paaso (toim.) Tulevaisuus meissä: Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen. Opetusministeriön julkaisuja 2009:40. 11–17.

Lehtinen, Erno & Kuusinen, Jorma 2001. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä: Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun Yliopisto.

Maailmanvaihto ry 2010. Viitattu 22.8.2010.

<http://maailmanvaihto.fi/text/list/?id=26>

Matthies, Aila-Leena 2005. Vapaaehtoistoiminnan suhde aktivoivaan työllisyyspolitiikkaan. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung. Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 305–321.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet (3. uudistettu painos). Helsinki: International Methelp Ky.

Mykkänen-Hänninen, Riitta 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 6.

Nivala, Elina 2006. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Leena Kurki & Elina Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press. 25–114.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Young (toim.) Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino. 13–38.

Pohjola, Anneli 2001. Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20. 187–204.

Raitanen, Marko 2001. Aikuistuminen - Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen: iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino. 187–224.

Suurpää, Leena 2005. Suvaitsevaisuus: sietämistä vai solidaarisuutta?. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino. 41–68.

Turunen, Kari E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Ushanga ry 2010. Viitattu 25.9.2010.

<http://www.ushanga.fi/ushanga02.htm>

Ushanga ry:n toimintakertomus 2009.

Valli, Raine 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus. 102–125.

Vehkalahti, Kimmo 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.

Vehviläinen, Jukka & Paju, Petri 2001. Meil on metsässä nuotiopiiri: Nuorisoprojektit yhteiskunnallisen vallan käyttäjinä. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20. 205–222.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Arvoisa vastaaja,

Teen opinnäytetyötä (Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Äänekosken kampus) Ushanga ry:lle heidän lähettämiensä vapaaehtoisten kokemuksista pidemmällä aikavälillä. Tuloksia käytetään Ushangan toiminnan kehittämiseen ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Toivon, että sinulla olisi hetki aikaa lomakkeen täyttämiseen.

Vastaaminen onnistuu vastaamalla suoraan tähän sähköpostiin tai tallentamalla liitteenä oleva kyselylomake tietokoneelle, täyttämällä se ja sen jälkeen tallentamalla tiedot ja lähettämällä täytetty lomake minulle sähköpostitse tai kirjeenä. Pyydän palauttamaan täytetyn lomakkeen 28.7.2010 mennessä.

Sukupuoli:

Ikä:

EVS-ohjelmaan osallistumisen ajankohta:

Rastita elämäntilannettasi vastaava vaihtoehto:

opiskelija ___

töissä ___

työtön ___

muu, mikä? _____

1. Mitä kautta sait kuulla vapaaehtoispalveluohjelmasta?

2. Miten päädyit yhteistyöhön Ushangan kanssa?

3. Miksi päätit lähteä vapaaehtoispalvelukseen?

4. Millaisia odotuksia sinulla oli vaihdon suhteen?

5. Miten arvioisit odotustesi toteutuneen? (5 hyvin, 4 melko hyvin, 3 kohtalaisesti, 2 melko huonosti 1 huonosti) ____

Perustele:

6. Mitä hyötyä koet palveluksesta olleen itsellesi

A) välittömästi?   B) pitkällä aikavälillä?

7. Oletko osallistunut vapaaehtoispalvelujaksosi jälkeen muuhun vastaavaan toimintaan kansainvälisesti tai kotimaassa?

8. Miten Ushangan toimintaa voisi mielestäsi kehittää?

9. Mitä muuta haluaisit sanoa (Ushangasta, EVS -ohjelmasta, kokemuksestasi yms.)?

10. Voiko sinuun ottaa yhteyttä jatkotutkimuksena tehtävän haastattelun merkeissä?

Kiitos vastaamisesta! Tarvittaessa vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Kesäisin terveisin,

Raine Riihimäki, yhteisöpedagogi (AMK)

Kauppakatu 15 B 22, 40100 Jyväskylä

puh. 040 519 5153

e-mail: raine.riihimaki@humak.edu

Liite 2: Questionnaire

Questionnaire for EVS-volunteers of Ushanga

Gender:

Age:

Time of EVS-participation:

Which of these describes your state of life (cross)?

Studying

working

unemployed

other, which?

1. From which source did you hear about the volunteer service program?

2. How did you get together with Ushanga?

3. What were your reasons to go to voluntary service?

4. What were your expectations concerning the EVS-period?

5. How did the expectations match the reality? (5 well, 4 quite well, 3 moderately, 2 quite badly, 1 badly):

Why:

6. What have been the benefits of EVS for yourself

A) immediately?

B) in the long run?

7. In home country or abroad, have you taken part in any action alike after the EVS-period (which action)?

8. How do you think the work of Ushanga could be developed?

9. What more would you like to say (about Ushanga, EVS, your experience etc.)

10. Can you be contacted for the upcoming interview part of the research?

Thanks for answering!

Raine Riihimäki, yhteisöpedagogi (AMK)
Kauppakatu 15 B 22, 40100 Jyväskylä
Mobile: 040 519 5153
e-mail: raine.riihimaki@humak.edu